

Selanik'teki XVI. Yüzyıla Ait Vakıflardan Biri: Yakub Paşa'nın Vakıf Eserleri ve Vakfettikleri*

Meral Bayrak Ferlibaş**

Öz

II. Bayezid dönemi vezirlerinden olan Yakub Paşa, XVI. yüzyıl başlarında Selanik merkezde cami, zaviye ve çeşme inşa ettirerek bir vakıf kurmuş ayrıca -muhtemelen bir zaviye kütüphanesi oluşturmak amacıyla- çok sayıda kitap bağışlamıştır. Vakfiyede Bayır Mahallesi'nde yaptırıldığı ifade edilen bu vakıf eserlere zamanla bir imaret de dahil olmuş, imaretin hizmetini devam ettirmesini sağlamak neredeyse vakfın birincil gayesi haline gelmiştir.

Paşa bu vakıf eserlerin faaliyetlerini sürdürebilmesi için nüfusunun büyük kısmının gayrimüslim olduğu Maruda/Karoye isimli bir köy ile büyük bir ev bağışlamış, satılarak elde edilen parayla vakfa gelir sağlayacak mülk alınması şartıyla ayrıca çok sayıda menkul vakfetmiştir. Bu gayrimenkullerden başka Viranova/Virlaniç adındaki bir Müslüman köyü ile çok sayıda hane ve dükkan sonradan vakfın gelir kaynakları arasına katılmıştır. Köylerden alınan vergiler ve diğer taşınmazların kiralalarıyla zemin gelirleri, vakfın kesintisiz hizmet vermesini sağlamış, vakıf çalışanlarının ücretleri ve kurumlar için yapılan tüm harcamalar bu gelirlerden karşılanmıştır.

Vakfiyenin esas alındığı çalışmada, bazı arşiv materyaline dayanarak vakfın XVI. yüzyılı değerlendirilmiş, verilen bilgiler bu dönemle sınırlandırılmıştır. Aslında vakıf uzun ömürlü olmuş, Selanik'te Osmanlı egemenliği boyunca hayrâtını ve akarâtını koruyarak kuruluş amacı doğrultusunda hizmet sunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Vakıf, Yakup Paşa, Selanik, Maruda/Karoye, Viranova/Virlaniç/Virlançe

* Bu çalışma "Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu" tarafından desteklenmiştir.

** Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskişehir/TÜRKİYE, mbayrak@ogu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6368-740X.

Makale Gönderim Tarihi: 26.09.2018 - Makale Kabul Tarihi: 12.03.2019

A XVIth Century Waqf of Salonika: the Institutions of the Waqf of Yakub Pasha and his Endowments

Abstract

Yakub Pasha, one of the viziers of Bayezid II, is known to have had a mosque, a derwish lodge and a fountain constructed in the centrum of Salonika in the early XVIth century and founded a religious foundation, together with numerous books donated, possibly to establish a library affiliated with the latter. These works of waqf, which are told to have been constructed in the district of “Bayır” according to the foundation charter, expanded over time so as to include an “imaret”, the continuation of whose services soon became a priority for the waqf.

Yakub Pasha, in order to guarantee the continuation of the services of the institutions of the waqf, endowed a predominantly non-muslim village called Maruda/Karoye and a big house and donated a good deal of moveables which were intended to turn into cash and invest in estates as a source of income for the waqf. Later on, another muslim village called Virlanova/Virlaniç and numerous households and shops were added to the sources of income of the waqf. The taxes of the villagers, the rents and the amounts paid for title deeds assured the continuity of the services, which involved the payment of the salaries of the staff and the financing of all kind of expenditures associated with waqf institutions.

This research, based on the foundation charter of the waqf, makes use of certain archival materials and reviews the state of the waqf through the XVIth century. The life of the waqf, actually, lasted longer and, throughout the Ottoman sovereignty in Salonika, its sources of income and the services of the waqf institutions were maintained in line with the stipulations of the endowment.

Keywords: Waqf, Yakub Pasha, Salonika, Maruda/Karoye, Virlanova/Virlaniç/Virlançe

Giriş

Osmanlı egemenliğindeki Balkan coğrafyası genellikle banîsinin adıyla anılan vakıf eserlerle donanmış, Selanik ve çevresinin fethinden sonra çok sayıda hayrât, burada da Müslim-gayrimüslim ayırt etmeksizin toplumun hizmetine sunulmuştur. Böylece vakıf eserler etrafında yerleşim başlamış ve mahalleler oluşmuştur.

Mevcut dokunun değişmesine yol açan bu kurumlardan XVI. yüzyıl başlarında Selanik'te kurulan Yakub Paşa'ya ait olan vakıf, hayrât ve akarâtıyla makaleye konu olmuş, aynı yüzyıldaki durumları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Hayat hikâyesi hakkında kaynaklarda farklı ve bazı noktalarda birbiriyle çelişen hatta yanlış bilgilerin bulunduğu Yakub Paşa'nın, Kemalpaşazâde'nin eseri *Tevârih-i Âl-i Osmân*'da kişilik özelliklerine değinilerek dindar ve itikat sahibi olduğu, hacca gittiği, ulema ve sulehâya rağbet ettiği hatta onların terbiyesi için uğraştığı belirtilmiş, devlete yaptığı hizmetlere de ayrıntısıyla yer verilmiştir. II. Bayezid'in Amasya'da sancakbeyi olduğu dönemde rikabdâr olduğundan bahsedilen paşanın karada ve denizde çeşitli seferlere katıldığı ifade edilmiş, 27 Zilka'de 898/9 Eylül 1493 tarihinde Macarlara karşı elde ettiği zafer detaylı olarak anlatılmıştır. Bundan dolayı Rumeli Beylerbeyliği'ne getirildiğinden söz edilen paşaya bu görevi üç yıl kadar sürdürdükten sonra vezâret verildiği belirtilmiştir. Devamında, paşanın dört yıl vezir olarak görevde kaldığı ancak hastalandığı için 909/1503-1504 yılında vezirlikten feragat ettiği ifade edilmiştir.¹ Devlet hizmetinde bulunduğu dönemde Lehistan seferiyle Modon muhasarasında da görevlendirildiği belirtilen paşanın hastalanmasıyla birlikte önce Edirne'de ikamet ettiği, sonra da Selanik'e yerleştiği bilgisi verilmiştir.²

Hoca Sadettin tarafından kaleme alınan *Tacii't-Tevarih*'de, paşanın II. Mehmed döneminde kapı ağası olduğu ifade edilmiş, daha çok II. Bayezid zamanında

- 1 İbn Kemâl, *Tevârih-i Âl-i Osmân VIII. Defter (Transkripsiyon)*, haz. Ahmet Uğur, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1997, s. 237'de yer alan bilgilerden Yakub Paşa'nın, Rumeli Beylerbeyi olarak atanmasından vezâretten feragat etmesine kadar geçen sürenin toplamda yedi yıl olduğu anlaşıldığı halde görevden ayrılışıyla ilgili yukarıda verilen tarihe göre beylerbeyi olmasından itibaren on yıldan fazla hizmetini sürdürdüğü görülmekte ve tarihin hatalı olduğu zannedilmektedir. Şayet paşanın devlet hizmetinden ayrılış tarihiyle ilgili belirtilen yıl doğruysa bu defa da vezir olarak dört yıldan daha fazla görevde kaldığı düşünülmelidir.
- 2 İbn Kemâl, *a.g.e.*, ss. 130-140, 159, 194, 200-201, 235-237. Yakub Paşa'nın yaşadığı dönemi anlatan diğer Osmanlı kroniklerinde paşa hakkında sadece Macarlara karşı elde ettiği başarıdan söz edilmektedir. Bu konuya bazı kaynaklarda geniş yer verilirken bazılarında kısaca değinilmiştir. Üstelik savaşın gerçekleştiği yıl konusunda da tutarlılık mevcut değildir. Örnek vermek gerekirse; Oruç Beğ, *Oruç Beğ Tarihi*, haz. Atsız, Tercüman Yayını, İstanbul 1972, s. 141'de, paşanın zaferi kısaca anlatılmış ve bu olayın H.899/1493-1494 yılında yaşandığından bahsedilmiştir. Hadîdî, *Tevârih-i Âl-i Osman (1299-1523)*, haz. Necdet Öztürk, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1991, ss. 334-338'de, sözü edilen zafer beyitler halinde şiirsel bir anlatımla verilmiş ve savaşın H.898/1492-1493'te gerçekleştiği belirtilmiştir. *Anonim Tevârih-i Âl-i Osman -F. Giese Neşri-*, haz. Nihat Azamat, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1992, s. 130'da, o sırada Bosna'da sancakbeyi olduğu ifade edilen paşanın başarısı bir kaç cümlede özetlenmiş ve tarih H.899/1493-1494 olarak verilmiştir.

tanındığından, padişahın önde gelen has nedimleri arasında yer alarak beğenilen hizmetleriyle takdirini kazandığından bahsedilmiştir.³ 7 Zilhicce 898/19 Eylül 1493 tarihinde Macar ordusunu yenilgiye uğrattığından söz edilen paşaya, para ve değerli hediyeler takdim edildiği ifade edilmiştir. Yine bu savaşta başarıyı nedeniyle ertesi yıl yani 899/1493-1494'te Yahya Paşa'nın yerine Rumeli Beylerbeyliği'ne getirildiğinden⁴ dört yıl kadar sonra da 903/1497-1498 yılında vezaret rütbesi verildiğinden söz edilmiştir.⁵

Mehmed Süreyya tarafından yazılan bir çeşit Osmanlı biyografi ansiklopedisi olan *Sicill-i Osmanî*'de, paşanın azadlı ve hadım bir köle olmasından bahsedilmiştir. II. Mehmed'in kölesi ve kapı ağası olduğu ifade edilerek 888/1483-1484 yılında Bosna, 890/1485-1486'da da Rumeli Beylerbeyliği'ne getirildiği belirtilmiştir. Yedi yıl kadar sonra 897/1491-1492 yılında azledildiğinden söz edilen paşanın⁶ 903/1497-1498 yılında vezirlik payesiyle taltif edildiği ancak dört buçuk ay sonra hastalanıp Selanik'te iken devlet görevinden ayrıldığı bilgisi verilmiştir. Sadık, gayretli ve cesur olarak tanıtılan Yakub Paşa'nın yiğit vezirler arasında olduğu, savaşta hizmetinin görüldüğü ifade edilmiş, 907/1501-1502 yılında Selanik'te vefat ettiği belirtilmiştir.⁷

3 Hoca Sadettin, *Tacü't-Tevarih*, haz. İsmet Parmaksızoğlu, c. IV, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, s. 118.

4 Hoca Sadettin, *Tacü't-Tevarih*, haz. İsmet Parmaksızoğlu, c. III, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, ss. 284-285; Hoca Sadettin, *a.g.e.*, c. IV, ss. 118-119. Hoca Sadettin, *a.g.e.*, c. IV, s. 120'de, II. Bayezid dönemi vezirlerinden olan Yahya Paşa'nın biyografisiyle ilgili bilgi verildiği bölümde, paşanın 893/1487-1488 yılında Rumeli Beylerbeyi olarak atandığı, 897/1491-1492'de ise bu görevden alınıp Bosna Sancakbeyliği'ne tayin edildiği, Yakub Paşa'nın Yahya Paşa yerine Rumeli Beylerbeyliği'ne getirildiği belirtilir. Yakub Paşa'nın bu göreve atanma tarihi yukarıda ifade edilen tarihe göre daha erken bir tarihtir ki aynı eserde iki farklı tarih verilmesi yazarnın hataya düştüğünü göstermektedir.

5 Hoca Sadettin, *a.g.e.*, c. IV, ss. 119-120.

6 Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, haz. Nuri Akbayar, c. 5, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s. 1680. Bu eserde Yakub Paşa'nın Rumeli Beylerbeyi olarak görevlendirilmesiyle ilgili verilen tarih doğru değildir. Zira Rumeli Beylerbeyi payesi Macarlara karşı 1493 yılı Eylül ayında yapılan savaş sonrasında paşanın kazandığı zafer nedeniyle verilmiştir. Bu durumda belirtilen tarihte azledildiği bilgisi de yanlıştır.

7 Mehmed Süreyya, *a.g.e.*, s. 1680. Yakub Paşa'nın bu çalışmanın konusunu oluşturan vakfına ait vakfiyesi 916/1510 tarihli olduğundan burada verilen ölüm tarihinin doğru olmadığı düşünülmektedir. Zira vakıf, (Osman Köksal, "Osmanlı Sosyokültürel Hayatının Teneffüs ve Tenevvür Mekânları: Son Devir Selanik Tekkeleri Üzerine Bir Değerlendirme", *Osmanlı Dönemi Balkanlar'da Gündelik Hayat*, ed. Zafer Gölen-Abidin Temizer, Gece Kitaplığı, Ankara 2018, s. 110)'da, belirtildiği gibi paşanın ölümünden sonra hayata geçirilmemiştir. Vakfın kurulduğu dönemde paşanın yaşadığını belirtmek gerekir.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın, *Osmanlı Tarihi* ile Mustafa Cezar'ın *Mufassal Osmanlı Tarihi*'nde, II. Bayezid'in şehzade iken Amasya'da bulunduğu sırada henüz paşa olmayan Yakub Bey'in, kapı ağası olarak görev yaptığı belirtilerek Bayezid'in padişah olmasıyla Karaman Valisi olan Şehzade Alemşah'ın yanına gönderildiğinden bahsedilmiştir. 1492 yılında Osmanlı kuvvetlerinin uğradığı yenilginin intikamını almak amacıyla Macarlar üzerine görevlendirildiği ifade edilen Yakub Paşa'nın o dönemde Bosna Sancakbeyi olduğu belirtilmiştir. Yakub Paşa'nın sekiz bin kişilik orduyla Macarlara karşı verdiği mücadele ayrıntılı olarak anlatılarak savaşın 9 Eylül 1493'te gerçekleştiğinden söz edilmiştir.⁸ Bu başarı üzerine paşanın, Korbova Zafernâmesi olarak anılan yirmi beyitten oluşan bir şiiri kaleme aldığı,⁹ çeşitli hediyelerle ödüllendirildiği ve Rumeli Beylerbeyliği'ne yükseltildiği ifade edilmiştir.¹⁰

M. Tayyib Gökbilgin'e ait *XV ve XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası Vakıflar-Mülkler-Mukataalar* isimli eserde ise Yakub Paşa ile ilgili epeyce çelişkili bilgiler verilmiştir. Yazarın incelediği arşiv kayıtlarından yaptığı çıkarımların doğruluğu konusunda tarafımızdan şüpheye düşülmüştür. Eserde II. Bayezid devri vezirlerinden olduğu ifade edilen Yakub Paşa'nın, Edirne'nin kurucuları arasında bulunduğu belirtilen Yakub Paşa olduğu yönünde görüş bildirilmiştir. Yazar, Yakub Paşa tarafından Edirne'de kale içinde inşa ettirildiğini belirttiği bir cami ile Topkapı Medresesi olarak anılan hayrâtın, Yakub Paşa'ya ait olduğu ihtimalinden bahsetmiş, bunun da kuvvetli bir olasılık olduğunu ifade etmiştir.¹¹ Ardından XV. yüzyıl başlarında Yakub Paşa'nın sözü edilen cami ve medreseyi inşa ettirmiş olabileceği ihtimaline değinerek bir yüzyıl kadar sonra -yani 894/1488-1489 veya 895/1489-1490 yıllarında- adaşı olduğunu belirttiği Hadım Yakub Paşa'nın camii ihya ettiğinden ve bir de medrese eklediğinden bahsetmiştir.¹² Ayrıca Yakub Pa-

8 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994, s. 210'da, sözü edilen tarihin yani 9 Eylül 1493'ün Hicri karşılığı 7 Zilhicce 897 olarak yanlış vermiştir. Zira 7 Zilhicce 897'nin Miladi karşılığı 30 Eylül 1492'dir. Doğrusunun 27 Zilka'de 898/9 Eylül 1493 olması gerekir.

9 Yakub Paşa'nın sözü edilen şiiri için bkz. Hoca Sadettin, *a.g.e.*, c. III, ss. 284-285; İ. H. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 211.

10 İ. H. Uzunçarşılı *a.g.e.*, ss. 209-211; Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, c. II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2010, ss. 669-670.

11 M. Tayyib Gökbilgin, *XV ve XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası Vakıflar-Mülkler-Mukataalar*, İşaret Yayınları, İstanbul 2007, ss. 26, 458-459. Yazar eserin sonsöz kısmında "Yakub Paşa'nın, Yakub Paşa olması lazım geldiği..." biçimindeki hükmüyle arşiv kayıtlarında geçen bu iki ismin aynı şahıs olduğuna ayrıca dikkat çekmiştir (M. T. Gökbilgin, *a.g.e.*, s. 529).

12 M. T. Gökbilgin, *a.g.e.*, ss. 26-27, 458.

şa'nın Selanik'teki vakfına dikkat çekmiş ve 916/1510-1511 tarihli bir vakfiyesinin bulunduğundan söz etmiştir.¹³

Burada yer verilen kaynaklardan başka Yakub Paşa'dan söz eden bazı araştırmacılar da özellikle *Sicill-i Osmanî*'yi esas alarak bu eserdeki çeşitli tarihlerle ilgili yapılan yanlışları tekrarlamış ve aynı şekilde doğru olmayan bilgileri aktarmışlardır.¹⁴

Yukarıda belirtildiği üzere hakkındaki bir kısmı çelişkili ve hatalı veriler değerlendirme dışında bırakıldığında Yakub Paşa'nın Bosna doğumlu olduğu,¹⁵ daha çok II. Bayezid döneminde tanınmakla birlikte II. Mehmed'in azadlı köleleri arasında bulunduğu ve bu dönemde kapı ağası olarak görev yaptığı söylenebilir. II. Bayezid zamanında Macarlara karşı elde ettiği başarının, 1493 veya 1494 yılında Rumeli Beylerbeyi olmasını sağladığı, bir süre sonra vezirlik verildiği ve şiiirlerinin ünlü olduğu ifade edilebilir ki bunlar tespit edilebilen net bilgilerdir.

Yetersiz veriler nedeniyle biyografisi hakkında daha fazla bilgi edinilemeyen Yakub Paşa'nın bu makalede, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan Rik'a hatla kaleme alınmış sekiz sayfalık Arapça bir suret olan Evâil-i Safer 916/10-19 Mayıs 1510 tarihli vakfiyesi¹⁶ esas alınarak Selanik'te hayata geçirdiği

- 13 M. T. Gökbilgin, *a.g.e.*, s. 459. Bu makale için tarafımızdan yapılan araştırma sırasında Yakub Paşa'nın, Selanik'teki vakfından başka bir yerde hayrâtına rastlanmamıştır. Dolayısıyla Edirne'de bânisi olduğu ifade edilen vakıfla ilgisinin olmadığı düşünülmektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki (Vedat Turgut, *Yitirilen Mirasımız: Balkanlarda Kurulan Osmanlı Vakıfları (Fethinden XVI. Yüzyılın Sonlarına Kadar)*, Türk Dünyası Vakfı Yayınları, Eskişehir 2016, s. 167)'de, paşanın Selanik'teki hayrâtından başka Amasya'da da hayır kurumlarının bulunduğundan bahsedilir. Ancak bu bilgi de doğru değildir. Zira Amasya'da bulunan Yakub Paşa Tekkesi XV. yüzyıl başlarında inşa edilmiştir. Bu çalışmaya konu olan Yakub Paşa'nın vakfi ise yaklaşık bir yüzyıl sonrasında hayata geçirilmiştir. Dolayısıyla farklı zamanlarda yaşamış iki ayrı paşa, yazar tarafından aynı şahıs gibi algılanıp yanlış bilgi verilmiştir. Amasya'daki Yakub Paşa Tekkesi için bkz. M. Baha Tanman, "Yakub Paşa Tekkesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA)*, c. 43, İstanbul 2013, ss. 285-286.
- 14 *Sicill-i Osmanî*deki bilgilere yer veren çalışmalar için bkz. Ekrem Hakkı Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri Bulgaristan, Yunanistan, Arnavudluk*, c.IV, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını, İstanbul 1982, s. 264; O. Köksal, *a.g.m.*, s. 110.
- 15 Mark Mazower, *Selanik Hayaletler Şehri Hristiyanlar, Müslümanlar ve Yahudiler, 1430-1950*, çev. Gül Çağalı Güven, Alfa Basım Yayını, İstanbul 2013, s. 60.
- 16 Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA), *Vakfiye Defteri*, nr.740, ss. 305-312. Vakfiyenin Arapça ve matbu olarak yayımlanmış hali için bkz. *Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları Vakfiyeler Yunanistan*, ed. Halit Eren, haz. Halit Eren-Mustafa Oğuz-Zekai Mete, c. 3, IRCICA Yayını, İstanbul 2017, ss. 290-303. Vakfiyenin tıpkıbasımı için bkz. *Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları Vakfiyeler Yunanistan*, ed. Halit Eren, haz. Halit Eren-Mustafa Oğuz-Zekai Mete, c.5, IRCICA Yayını, İstanbul 2017, ss. 456-459. Vakfiyenin Arapça ve matbu olarak basılmış nüshası kullanılırken -tarafımızdan tespit

vakfının tanıtılması amaçlanmış ayrıca bazı tahrir defterleriyle evkaf ve muhasebe defterlerinde yer alan veriler değerlendirilerek vakfın XVI. yüzyıldaki durumu incelenmeye çalışılmıştır. Bunun için öncelikle hayrat ve akarâtlâ ilgili vakfiyede bulunan bilgiler aktarılmış, sonra vakfın işleyişi hakkında fikir vereceği düşünülen gelir-gider durumu anlatılmıştır. Bu şekilde vakfın, vakfiyede ön görülen esaslar çerçevesinde hizmet vermeyi sürdürüp sürdüremediğinin tespiti yapılmıştır.

1. Vakfiyeye Göre Yakub Paşa Hayrâtı ve Vakfedilenler

Yakub Paşa, 1510 yılının Mayıs ayı ortalarında tescil ettirdiği vakfiyesinde ifade ettiği üzere Selanik'in Bayır Mahallesi'nde bir mescit yaptırmış, bir süre sonra II. Bayezid'in izniyle bu mescidi camiye dönüştürmüştür.¹⁷ Caminin önünde bir

edilen bazı hatalar nedeniyle- dikkatli olunmalı, orijinal vakfiye ile mutlaka karşılaştırılmalıdır. Aynı durum vakfiyenin -vâkıf tarafından bağışlanan ve vakfiyede sıralanan kitap listesi dahil edilmediği için- eksik ve bazı noktalarda hatalı olan çevirisine yer veren Vedat Turgut tarafından hazırlanan eser için de geçerli olup dikkatli kullanılmalıdır. Sözü edilen çeviri için bkz. V. Turgut, *Yitirilen Mirasımız: Balkanlarda Kurulan Osmanlı Vakıfları*, ss. 168-169. V. Turgut, *Yitirilen Mirasımız: Balkanlarda Kurulan Osmanlı Vakıfları*, s. 169'da, 492. dipnotta, "Yakub Paşa'nın H.810 tarihli Araçça vakfiyesi için bkz. TADB. VC. 196." diyerek kronolojik bir hata da yapmıştır. Eserin bir önceki sayfasında yani 168. sayfada, vakfiyenin tarihini "H. Evâil-i Safer 916/M. Mayıs 1510" olarak belirttiği halde sonraki sayfada 810/1407-1408 yılına dolayısıyla yaklaşık bir yüzyıl öncesine ait Tapu Arşiv Dairesi Başkanlığı Vakf-ı Cedid arasında kayıtlı vakfiyeyi referans olarak göstermesi okuyucuyu yanıltan önemli bir yanlışır. XV. yüzyıl başlarına ait olan bu vakfiye, Yıldırım Bayezid dönemi devlet adamlarından olan, padişahın İstanbul muhasarası sırasında Evrenos Bey ile birlikte Mora ve çevresine akınlarda bulunan Yakub Paşa'nın olabilir. Kuyûd-ı Kadime Arşiv Kataloğu'nda tarihi Receb 810/Aralık 1407 olarak kaydedilmiş olan bu vakfiyeyi görüp inceleme imkanı bulunmadığı için net bilgi verilememektedir.

- 17 VGMA, *Vakfiye Defteri*, nr.740, s. 305. Vakfiyede paşa tarafından önce mescit yapıldığı ardından camiye dönüştürüldüğü ifade edildiği halde bu konuda yapılan çalışmalarda Yakub Paşa'nın Aziz Katarini Kilisesi'ni camiye çevirdiğinden bahsedilir. Bkz. Âşık Mehmed, *Menâzırü'l-Avâlim*, haz. Mahmut Ak, c. III, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2007, s. 986'da, Selanik camilerinden söz edilen bölümde, "... binâ-i kâfirî olanlardan..." diyerek kiliseden dönüştürülmüş olan yedi tane camii sırasıyla sayar ve beşinci sırada "... Câmî'-i Ya'kub Paşa'dur ki bu dahi Bâb-ı Cedid semtindedir." biçiminde bilgi verir. Semavi Eyice, "Yunanistan'da Türk Mimarî Eserleri", *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası*, c. XI (1954), s. 167 (<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/172673>). (Erişim Tarihi: 13.01.2019)'de, Selanik'in kiliseden çevrilen camileri arasında Yakub Paşa Camii'ni de sayar ve "... 919 (1510-1511) tarihli vakfiyesi olduğu bilinmektedir.", diyerek vakfiyenin Hicri tarihi konusunda hataya düşer. E. H. Ayverdi, *a.g.e.*, s. 264'te, kilisenin adından söz etmeyerek "...kiliseden bozma olan binanın cami halinden..." biçimindeki ifadesiyle Semavi Eyice'nin yukarıda bahsedilen makalesinden nakil yapar. Vassilis Dimitriadis, "Via Egnatia Üzerindeki Vakıflar", *Sol Kol Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699)*, ed. Elizabeth A. Zachariadou, çev. Özden Arkan, Ela Güntekin, Tülin Altınova, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, s. 100'de, Yakub Paşa'nın, "... Vakfiyesine göre 916'da (1510-1511) Bizans kilisesini camiye çevirdiğini" belirtir. Yakub Paşa Camii'nin kiliseden dönüştürüldüğünü ifade eden başka çalışmalar da mevcuttur. Bkz. Machiel

çeşme, yanında da misafirlerle yolcuların konaklaması ve ihtiyaçlarının karşılanması için karşılıklı iki oda, aralarında sofa, sofanın altında bir mahzeni bulunan ev ile bu evin yanında iki sofa, tuvalet, tuvalete bitişik bir oda, odanın altında odunluk, mutfak, fırın, kiler ve ahır olan bir zaviyeyi inşa ettirerek vakfetmiştir.¹⁸

Paşa, kurumların ihtiyaçlarının karşılanması, gerekli harcamaların yapılması ve istihdam edilecek görevlilerin ücretlerinin ödenmesi için aşağıdaki tabloda yer alan taşınır ve taşınmazları bağışlamıştır.

Kiel, "Selânik", *TDVİA*, c.36, İstanbul 2009, s. 354; Evaghelos Hekimoglou, "Some Notes on the Muslim Vakfs in Ottoman Thessaloniki (Selânik)", *DeFTERoloji Heath Lowry Armağanı Türklük Bilgisi Araştırmaları*, yay. Cemal Kafadar-Gönül A. Tekin, c.40 (Aralık 2013), s. 154; Nevnihal Erdoğan vd., *Kültür Köprüleri Selanik ve Kavala Bölgesindeki Osmanlı-Türk Mimari Mirası*, c.1, KÜV Yayınları, İstanbul 2016, s. 56; Vedat Turgut, *Yitirilen Mirasımız: Selanik Sancağı Vakıfları (Fethinden XVI. Yüzyılın Sonlarına Kadar)*, Türk Dünyası Vakfı Yayınları, Eskişehir 2016, ss. 3, 29; V. Turgut, *Yitirilen Mirasımız: Balkanlarda Kurulan Osmanlı Vakıfları*, s. 167. Nitekim Ek I'de verilen fotoğraflarda kilisenin yanında bir minare bulunmakta, cami için başka bina inşa ettirilmediği anlaşılmaktadır.

18 VGMA, *Vakfiye Defteri*, nr.740, ss. 305-306; *Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları Vakfiyeler Yunanistan*, c. 3, s. 291; *Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları Vakfiyeler Yunanistan*, c.5, s. 456.

Tablo I: Vakfiyeye Göre Vakfedilen Menkul ve Gayrimenkuller¹⁹

<i>Bağışlananlar</i>	<i>Bulunduğu Yer</i>	<i>Adet</i>	<i>Özellikleri</i>
Maruda Köyü	Kelemerye'de	-	Paşaya padişah tarafından temlik edilmiş olan ve vakfiyede sınırları belirtilen ²⁰ bu köy bütün mahsulleri, gelirleri, üzerindeki ağaçları, mezarları ve tüm eklentileriyle birlikte vakfedilmiştir.
Büyük ev	Selanik'te Kadı Abdullah Mescidi Mahallesi'nde	1	Etrafi çevrili bir alan içinde kath olan ev kırk bir odalı olup bir taraftan ana yol ve Hacı Çiriş olarak anılan şahsın mülkü ile diğer taraftan da Yetim Hacı Musa ve Kosta bin Aye'nin mülkleriyle sınırlıdır.
Kemer ve kılıç	Hazine-i mamurede ²¹	2	Her ikisi de altın süslemelidir.
Kılıç	Hazine-i mamurede	1	Vâkıf tarafından ashab kılıcı olarak isimlendirilmiştir.
Kılıç	Hazine-i mamurede	1	Altın süslemelidir.
Bıçak	Hazine-i mamurede	2	Her ikisinin de kabzası balık dişinden olup altın süslemelidir.
Tesbih	Hazine-i mamurede	2	Biri billur diğeri akiktir.
Kuşak	Hazine-i mamurede	1	On dört parçadan oluşmuştur.
Çeşitli mücevherler	Hazine-i mamurede	-	Elmas, lâ'l, yakut, zebced ve firuzeden imal edilmişlerdir.

19 VGMA, *Vakfiye Defteri*, nr.740, ss. 306, 310-311; *Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları Vakfiyeler Yunanistan*, c.3, ss. 291-292, 300-302; *Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları Vakfiyeler Yunanistan*, c.5, ss. 456, 458-459.

20 Köyün sınırları şöyle tarif edilmiştir: Güneyde armut ağaçlarının bulunduğu yerden kırmızı taşın olduğu yere, oradan direkt olarak Çukurtaş'a, buradan Üçtaş denilen yerdeki pınara, bu pınardan başka bir pınara, oradan Aktaş diye bilinen taşta, taştan Çatalyol olarak anılan yola, yoldan suyu sıcak olan pınara, pınardan kuru vadiye, vadiden Kızılyar tabir edilen yere, buradan Kuruçay denilen mahalle, Kuruçay'dan Taşltepe'ye, Taşltepe'den Taşlağıl denilen yere, Taşlağıl'dan Ayayorgi Kilisesi'ne ve oradan da İncirli Pınar denilen yere kadar uzanır (VGMA, *Vakfiye Defteri*, nr.740, s. 306; *Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları Vakfiyeler Yunanistan*, c. 3, s. 291; *Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları Vakfiyeler Yunanistan*, c. 5, s. 456).

21 Vakfiyede açıkça belirtilmediği için gerek hazine-i mamure olarak isimlendirilen bu yerin gerekse bağışlanan tüm gayrimenkullerin buldukları yerlere işaret eden -ve tabloda da gösterilen- diğer mekanların, vâkıf tarafından vakfedilen kırk bir odalı büyük eve ait olduğu zannedilmektedir.

Gergedan boynuzu	Hazine-i mamurede	1	-
Billur taş	Hazine-i mamurede	4	Kuşak taşı olarak adlandırılmışlardır.
Halka ve gümüş zincir	Hazine-i mamurede	1	Değerli taş ve gümüş kakmalıdır.
Seccade	Hazine-i mamurede	4	-
Halı	Hazine-i mamurede	4	Hepsi de büyüktür.
Vaşak postu	Hazine-i mamurede	1	Kırçılıdır.
Samur kürk	Hazine-i mamurede	1	-
Mahmuz	Hazine-i mamurede	2	Her ikisi de gümüştür.
Sancak alemi	Hazine-i mamurede	2	Her ikisi de gümüştür.
Yay, yay kabı ve ok	Hazine-i mamurede	16	-
Kamış ok	Hazine-i mamurede	20	-
Ahşap ok	Hazine-i mamurede	160	-
Yay	Hazine-i mamurede	3	-
Ok kabı	Hazine-i mamurede	2	-
Kürsî (Oturulacak yüksekçe yer)	Hazine-i mamurede	3	-
Fener	Hazine-i mamurede	2	Demirdendir.
Şamdan	Hazine-i mamurede	2	-
Maşrapa	Hazine-i mamurede	3	Erkebe? maşrapası olarak adlandırılmıştır.
Mızrak	Hazine-i mamurede	1	-
Sahan	Kilerde	5	Hepsi de büyük olup topraktan üretilmiştir.
Tabak	Kilerde	6	Hepsi de çinidir.
Kap	Kilerde	12	Hepsi de çini olan bu kapların biri özel olup sekiz tanesi küçüktür.
Tepsi	Kilerde	16	Hepsi de büyük olup bakırdan üretilmiştir.

Tepsi	Kilerde	15	Dört tanesi orta büyüklükte olup yedisi küçüktür. İki tanesi kuzu tepsisidir. Diğer ikisi de ruhtütiyâ (çinko) tepsi olarak kaydedilmiştir.
Sahan	Kilerde	5	Hepsi de küçüktür.
Güldan	Kilerde	5	-
Havan deste?	Kilerde	1	-
Peşkir	Kilerde	5	-
Kaşık	Kilerde	3	Yemek servisi için kullanılacağı belirtilen kaşıklardan biri balık dışından imal edilmiştir. İki tanesi şerbet kaşığıdır.
Tepsi	Kilerde	1	Nakışlı olup bakırdan imal edilmiştir. Yemek servisinde kullanılacağı belirtilmiştir.
Sahan	Kilerde	2	Nakışlıdır.
Tencere	Kilerde	1	-
Sofra	Kilerde	2	-
Kap	Kiler haricinde	47	Hepsi de bakır olup çekiç sahan olarak adlandırılmışlardır.
Tepsi	Kiler haricinde	23	-
Eyer	Saraç odasında	2	Biri Bulgarî diğeri arkalı olarak tanımlanmıştır.
Eyer yastığı	Saraç odasında	1	Kadifedir.
Gem	Saraç odasında	1	Gümüş zincirlidir.
Gem	Saraç odasında	2	Her ikisi de gümüşlüdür.
Harp aleti	Saraç odasında	1	Bozdoğan gümüşlü olarak tanımlanmıştır.
Örtü	Saraç odasında	1	Abâdî denilen örtünün atlastan olduğu belirtilmiştir.
Arka örtüsü	Saraç odasında	1	Abâyî saçaklı denildiği ifade edilmiştir.
Çultar (Palan veya eyerin üzerine örtülen örtü)	Saraç odasında	1	Çul da denildiğinden söz edilmiştir.
Kalkan	Saraç odasında	3	-

Üzengi	Saraç odasında	3 çift	Çiftlerden biri altın işlemeli, diğer ikisi de güfteli olarak kaydedilmiştir.
Sandık	Saraç odasında	1 çift	-
Bakır kap	Mutfakta	25	Arı sahan denildiği ifade edilmiştir.
Bakır tepsi	Mutfakta	6	Arı tepsi adıyla anıldığı belirtilmiştir.
Sini	Mutfakta	5	-
Bakır tas	Mutfakta	10	-
Hereni (Küçük kazan/orta boy tencere)	Mutfakta	4	-
Kuzluk? kazan	Mutfakta	1	-
Tava	Mutfakta	1	-
Güllaç tavası	Mutfakta	1	-
Kevgir ve kepçe	Mutfakta	3 çift	-
Kepçe	Mutfakta	4	Bunlara mamuniye (irmik helvası) kepçesi denildiği ifade edilmiştir.
Sacayak	Mutfakta	4	-
Dibek	Mutfakta	1	-
Havan deste?	Mutfakta	1	-
Kevgir	Mutfakta	1	Kevgir sahan olarak adlandırılmıştır.
Çadır	Mehtherhanede	1	Otağ da denildiği belirtilmiştir.
Çadır örtüsü	Mehtherhanede	3	Örtülerden birinin kadife çatma denilen kumaştan, diğerinin bezden olduğu kaydedilmiştir. Üçüncü örtünün ise sekiz direkli olduğundan söz edilmiştir.
Çadır tokmağı	Mehtherhanede	1	Çadırın ayakta durmasını sağlayan aparat olduğu belirtilmiştir.

Vakfedilen köy ve kırk bir odalı ev dışındaki tabloda belirtilen her şeyin müzayede yöntemiyle satılmasını vakıf şartı olarak ileri süren Yakub Paşa, bu talebinin yerine getirilmesi için akrabalarından Abdüddeyyan oğlu Mahmud Bey'e tevliyet

görevini vermiş, vakfın mütevellisi sıfatıyla tüm bağışlananları satmasını, elde edilen parayla vakfa uygun emlak satın almasını istemiştir. Alınacak olan bu gayrimenkullerin de cami ve zaviyenin masraflarını karşılamak üzere vakfa ait olacağını ifade etmiştir.²²

Yakub Paşa tabloda yer alan taşınır ve taşınmazlardan başka çok sayıda kitap da bağışlamıştır. Vakfiyede isimleri tek tek sayılan, aralarında Kur'an-ı Kerimler de bulunan kitaplar aşağıdaki tabloda sıralanmıştır.

Tablo II: Vakfiyeye Göre Bağışlanan Kitaplar²³

<i>Sıra Numarası</i>	<i>Yazarı</i>	<i>Adı</i>	<i>Cilt Numarası</i>	<i>Cilt Adedi</i>	<i>Özellikleri</i>
1	-	Kur'an-ı Kerim	-	-	Arapça açıklamalı olup büyük boydur.
2	-	Kur'an-ı Kerim	-	-	Farsça açıklamalı olup büyük boydur.
3	-	Kur'an-ı Kerim	-	1	Altın yaldızlı olup büyüktür.
4	-	Kur'an-ı Kerim	-	-	Ciltli olup küçük boydur.
5	-	Kur'an-ı Kerim	-	-	Diğerlerine göre daha küçüktür.
6	-	Hatim cüzleri	-	60	Her biri ciltli otuz cüzden ibaret iki takımdır.
7	-	Hatim cüzleri	-	30	Her biri ciltli otuz cüzden oluşan bir takımdır.

22 VGMA, *Vakfiye Defteri*, nr.740, s. 311; *Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları Vakfiyeler Yunanistan*, c. 3, s. 302; *Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları Vakfiyeler Yunanistan*, c. 5, s. 459.

23 VGMA, *Vakfiye Defteri*, nr.740, ss. 306-310; *Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları Vakfiyeler Yunanistan*, c. 3, ss. 291-300; *Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları Vakfiyeler Yunanistan*, c. 5, ss. 456-458.

8	-	En'âm ve -isimleri belirtilmemiş-diğer üç sure	-	1	Dört sure bir cilt içinde yer almıştır.
9	-	Tefsîrû'l-Kebîr	-	5	-
10	-	Kitâbü'l-Keşşâf	-	1	-
11	-	Tefâsîr-i Meâlimü't-Tenzîl	-	2	-
12	-	Diğer Meâlimü't-Tenzîl	-	4	-
13	-	Meâlimü't-Tenzîl	1. cilt	1	-
14	-	Tefsîrû'l-Zencânî	-	2	-
15	-	Tefsîrû't-Teysîr	2. cildin yarısı	1	-
16	-	Tefsîr	-	1	-
17	-	Tefsîrû't-Türkî	-	5	-
18	-	Tefsîrû't-Tefsîr	-	1	-
19	-	Tefsîrû'l-Kâşânî	1. cilt	1	-
20	-	Tefsîrû'l-Vecîz?	-	1	-
21	İbn-i Mühtedî	Hâşîye-i Tefsîrû'l-Kadî	-	1	-
22	-	Tefsîr-i Ebî'l-Leys	-	3	-
23	-	Tefsîr-i Ayâdî	Son cilt	1	Kaç ciltten oluştuğu belirtilmeyen kitabın, son cilt ve Farsça açıklamalı olduğu ifade edilmiştir.
24	-	Keşşâf	1., 3., 4. ciltler	3	Her biri ciltlidir.
25	-	Keşşâf	-	1	Yarısı ciltlidir.

26	-	Keşfü'l-Keşşâf	-	2	-
27	Şeyh Sadreddin Konavî	Tefsîr-i Suretü'l-Fatiha	-	1	-
28	-	Te'vîlâtü'l-Kâşânî	-	1	-
29	Seyyîd Şerîf	Hâşiyetü'l-Keşşâf	-	1	-
30	-	Kitâb-ı Hâşiyetü'l-Keşşâf	-	6	-
31	Nesefî	Tefsîrî'l-Medâris	-	2	-
32	Mansur Mâturidî	Şerhî't-Te'vîlât	1.cilt	1	-
33	İmam Fahr-i Râzî	Kitâb-ı Kenzü'l-Esrâr	-	1	Tefsir kitabı olduğu belirtilmiştir.
34	-	Tefsîr-i Sure-i Lâ Uksimu (Kıyâmet Suresi)	-	1	Farsça'dır.
35	-	Kitâbü'l-Mesâbih	-	3	-
36	-	Şerhî'l-Mefâtiḥ	-	1	-
37	-	Kitâbü'l-Meşârik	-	5	-
38	-	Kitâb-ı Sahihü'l-Buhârî	-	1	-
39	-	Kitâb-ı Meşârik	-	1	-
40	-	Sahihü'l-Buhârî	-	1	-
41	-	Kitâb-ı Şerhî'l-Müslim	-	2	-
42	Kâdı İyâz	Kitâb-ı Meşârikü'l-Envâr	-	1	Cildin ilk yarısı Kitâb-ı Meşârikü'l-Envâr, diğer yarısı da Şerhü'l-Müslim'dir.
	Nevevî	Şerhî'l-Müslim			

43	-	Diğer Kitâb-ı Meşârik	-	1	-
44	-	Diğer Meşârik	-	1	-
45	-	Şir'atü'l-İslâm	-	1	-
46	-	Kitâb-ı Kısasü'l- Enbiyâ'	-	1	-
47	-	Diğer Şir'atü'l- İslâm	-	-	-
48	-	Eyyühe'l-Veled	-	1	Bu iki eser tek cilt içindedir.
	-	Erbain Hadisâ	-	1	
49	-	Kitâb-ı Tehzibü't- Tehzîb	-	4	-
50	Safî	Mecmû'atü'l- Kenz	-	1	-
51	Kirmânî	Şerhi'l-Buhârî	-	3	-
52	-	Hilyetü'l-Ebrâr	-	1	-
53	-	Kitâbü'ş-Şifâ fi Ta'rîf-i Hukûki'l- Mustafâ	-	1	-
54	-	Muzhir-i Şerhi'l- Mesâbih	-	1	-
55	-	Kitâbü'l-Bostân	-	1	-
56	-	Kitâb-ı Takrîbü't-Teyisîr	-	1	-
57	-	Kitâb-ı Uyûni't- Tevârih	-	1	-
58	-	Diğer Kitâbü'ş- Şifâ fi Ta'rîf-i Hukûki'l- Mustafâ	-	1	-
59	-	Kitâb-ı Hadîsü'l- Erbain	-	1	-
60	Ebî'l-Bekâ'	Kitâb-ı İrâb	-	1	-
61	Sahâbî	Kitâb-ı Siyer	-	1	-
62	Kâdî İyâz	Meşârikü'l- Envâr	1. cüz	1	Ciltlidir.

63	-	Kitâb-ı Tenbîhî'l-Gafilîn	-	1	-
64	-	Cönkü'l-Ehâdis	-	1	-
65	-	Diğer Cönk	-	1	-
66	-	Cönkü'l-İnşâ'	-	-	-
67	Vecühüddîn	Şerhi'l-Meşârik	-	1	-
68	İbnü'l- Melek	Şerhi'l-Mecma'	-	1	-
69	-	Kitâb-ı Gunyetü'l- Münye	-	1	-
70	-	Kitâb-ı Gayetü'l-Beyân fi Şerhi'l-Hidâye	-	10	-
71	-	Kitâb-ı Şerhi'l- Nihâye	-	7	-
72	-	Kitâbü'l-Hidâye	-	1	-
73	Ekmeleddîn	Şerhi'l-Hidâye	-	2	-
74	-	Şerhi'l-İnâyetü'l- Vikâye	-	1	-
75	İbnü'l- Melek	Şerhi'l-Mecma'	-	1	-
76	-	Kitâbü'l-İhtiyâr fi Şerhi'l-Muhtâr	-	1	-
77	-	Diğer Kitâbü'l- İhtiyâr fi Şerhi'l- Muhtâr	-	1	-
78	-	Kitâbü'l-Muhît	-	5	-
79	Çelebi-i Ayasuluk?	Şerhi'l-Mecma'	-	1	-
80	Zeyla'î	Şerhi'l-Kenz	-	5	-
81	-	Kitâbü'l-Muhtâr	-	1	Türkçe'dir.
82	-	Kitâbü'l-Vikâye	-	1	Türkçe'dir.
83	-	Kitâb-ı Sadru's- Şeria	-	4	-

84	Mevlâna Hatibzâde	Hâşîye-i Sadru's-Şerîa	-	1	-
85	Mevlâna İbn-i Hüsâm	Hâşîye-i Sadru's-Şerîa	-	1	-
86	Mevlâna Süleyman	Hâşîye-i Sadru's-Şerîa	-	1	-
87		Fetâvâ-yı Kâdihân	-	1	-
88	-	Siyerü'l-Kebîr	-	2	-
89	-	Kitâb-ı Fetâva'l- Bezzâziyye	-	2	-
90	-	Kitâb-ı Cevâhirü'l- Fetâvâ	-	1	-
91	Şeyh	Kitâbü'l-Kâfi	-	3	-
92	-	Kitâb-ı Câmi'ü'l- Fusûleyn	-	2	-
93	-	Kitâb-ı Mecma'u'l- Fetâvâ	-	1	-
94	-	Diğer Mecma'u'l- Fetâvâ	-	1	-
95	-	Diğer Sadru's- Şerîa	-	1	-
96	-	Fetâvâ-yı Zahriyye	2. cilt	1	-
97	Hüsâmî	Kitâb-ı Vâkıat	-	1	-
98	-	Kitâbü'l-Gunye	-	1	-
99	-	Gunyetü'l- Fetâvâ	-	1	-
100	Hüsâmî	Câmi'ü's-Sagîr	-	1	-
101	-	Muhtârü'l- Fetâvâ	-	1	-
102	-	Kitâb-ı Fetâvâ ve Cübn?	-	1	-
103	-	Fusûlü'l-İmâdî	-	1	-

104	-	Kitâb-ı Fusûlü'l-Esteruşnî?	-	1	-
105	-	Kitâb-ı Mecmau'l-Fetâvâ	-	-	-
106	-	Kitâbü'l-Bahreyn	-	1	Manzumdur.
107	-	Kitâbü'z-Zahîre	-	1	-
108	-	Kitâb-ı Müştemilü'l-Ahkâm	-	1	-
109	-	Kitâbü'l-Gunye	-	1	-
110	-	Şerh-i Ekmeleddîn	2. cilt	1	-
111	-	Kitâbü'l-Hassâf	-	1	-
112	-	Münyetü'l-Fetâvâ	-	1	-
113	-	Kitâb-ı Umdetü'l-Fetâvâ	-	1	-
114	-	Diğer Kitâb-ı Umdetü'l-Fetâvâ	-	1	-
115	-	Kitâbü'l-Muhtâr	-	1	-
116	Sâhibü'l-Muhît	Kitâb-ı Tetimmetü'l-Fetâvâ	-	1	-
117	-	Metni'l-Mecma'	-	1	-
118	-	Kitâbü'l-Manzûme	-	1	-
119	-	Kitâb-ı Cevâhir	-	1	-
120	-	Uyûnü'l-Mezâhib	-	1	-
121	-	Kitâbü'l-Kifâye fi Şerhi'l-Hidâye	-	1	-
122	-	Kitâbü't-Telvîh	-	1	-
123	-	Diğer Kitâbü't-Telvîh	-	1	-

124	-	Fusûlü'l-Bedâyi'	-	1	-
125	Hasan Çelebi	Kitâb-ı Hâşiyetü't-Telvîh	-	1	Yazarın merhum olduğu ifade edilmiştir.
126	-	Kitâbü'l-Mansûr fi Şerhi'l-Muğni	-	1	-
127	-	Kitâb-ı Metni'l-Muğni	-	1	-
128	-	Minhâcü'l-Usûl	-	1	-
129	-	Kitâb-ı Keşfü'l-Esrâr	-	1	-
130	-	Kitâbü't-Tahkik	-	1	-
131	Ekmeleddin	Kitâb-ı Şerhi'l-Bezdevi	-	1	-
132	-	Kitâb-ı Şerhi'l-Adud	-	1	-
133	Mevlâna Hüsrev	Kitâb-ı Hâşiye	-	1	-
134	-	Şerhi'l-Menâr	-	1	-
135	-	Metni'l-Muğni	-	1	-
136	-	Hâşiyetü'l-Mevlâna Adud	-	1	-
137	-	Diğer Kitâbü't-Telvîh	-	1	-
138	-	Metni'l-Muğni	-	1	-
139	-	Kitâbü't-Tevdih	-	1	-
140	Mevlâna Kutbeddin	Kitâbü't-Tasavvurâtve't-Tasdikât	-	1	Bu üç eser tek cildin içindedir.
	Emir ve Hayali Çelebi	Hâşiyetü'l-Akâid	-	1	
	Kutbeddin	Hâşiyetü'l-İmâdi	-	-	
141	-	Kitâb-ı Şerhi'l-Mevâkif	-	1	-

142	-	Kitâb-ı Şerhu'l-Makâsıd	-	1	-
143	-	Kitâbü'l-Asfahânî	-	1	-
144	-	Diğer Asfahânî	-	1	-
145	Hasan Çelebi	Kitâb-ı Hâşiye-i Şerhi'l-Mevâkıf	-	1	-
146	-	Şerhu'l-Akâyid	-	1	-
147	-	Şerhi't-Tecrîd	-	1	-
148	-	Metni'l-Makâsıd	-	1	-
149	Mevlâna Hasan Çelebi	Kitâb-ı Şerhi't-Tecrîd	-	1	-
150	-	Şerhu'l-Akâyid	-	1	-
151	-	Metni'l-Metâli'	-	1	-
152	-	Hâşiyetü'l-Metâli'	-	1	-
153	-	Metni't-Tavâli'	-	1	-
154	-	Kitâb-ı Şerh-i Hikmeti'l-Ayn	-	1	-
155	Mevlâna Hatibzâde	Kitâb-ı Hâşiyetü't-Tecrîd	-	1	-
156	-	Şerhu'l-Akâyid	-	-	Bu iki eser tek cildin içindedir.
	-	Kitâb-ı Mes'ûdu'r-Rûmî	-	-	
157	Seyyid Şerif	Kitâb-ı Şerhi'l-Ferâiz	-	1	-
158	-	Hâşiye-i Şerhi't-Tecrîd	-	1	-
159	-	Diğer Şerhu'l-Akâyid	-	1	-
160	-	Hadis-i Şerhi't-Tavâli'	-	1	-
161	-	Şerhi'l-Mevâkıf	-	1	Türkçe'dir.

162	-	Kitábü'l-Mutavassıt	-	1	-
163	-	Kitáb-ı Hâşiyetü'l-Metâlî	-	1	-
164	-	Kitáb-ı Faıku'l-Luğa	-	2	-
165	-	Kitáb-ı Tekmiletü'l-Sihâh	-	5	-
166	-	Kitábü'l-Kâmus fi Fiteni'l?-Luğa	-	1	-
167	-	Kitábü's-Sihâh?	-	1	-
168	-	Diğer Kitábü's-Sihâh	-	1	-
169	-	Kitábu'l-Mutavvel	-	1	-
170	-	Mecmau'l-Emsâl	-	1	-
171	-	Makâmâtü'l-Harîri	-	1	-
172	-	Kitáb-ı Esmâü'l-Ef'âl	-	1	-
173	-	Kitábü't-Takdime	-	1	-
174	-	Mi'şerât? Sad-ı Kelime-i Ali Radyallahuanhu	-	1	-
175	-	Diğer Makâmâtü'l-Harîri	-	1	-
176	-	Esâsü'l-Belâğa	-	1	-
177	-	Cerîdetü'l-Acâib	-	1	-
178	-	Faıku'l-Luğa	-	1	-

179	-	Kitáb-ı Tevârihü't-Taberi	-	1	-
180	-	Kitábü'l-Mutavvel	-	4	-
181	-	Kitábü'l-Muhtasar	-	1	-
182	Sadeddîn	Şerhi'l-Miftâh	-	1	-
183	-	Diğer Şerh-i Miftâh	-	1	-
184	-	Kitáb-ı Şerhü'ş-Şâfiye	-	1	Bu iki eser tek cildin içindedir.
	-	Şerhi'l-Musannef	-	1	
185	-	Kitáb-ı Hâşiyetü'l-Mutavvel	-	1	-
186	-	Kitábü'l-İftitâh	-	1	-
187	-	Şerhi'l-Metâli'	-	1	-
188	-	Kitábü'l-Misbâh	-	1	Bu dört eser tek cildin içindedir.
	-	Kavâidü'l-İrâb	-	-	
	-	Şerhi'l-Misbâh	-	-	
	-	Diğer Misbâh	-	-	
189	-	Kitâbu'd-Dav'	-	1	-
190	Mevlâna Kirmasti	Risâle	-	1	Maâni ilmine dairdir.
191	Abdurrahim	Hâşiye	-	1	-
192	-	İsâğocî ve Hüsâmkâtî	-	1	-
193	Emir	Kitáb-ı Şerh-i Hikmetü'l-Ayn	-	1	-
194	-	Risâletü'ş-Şevkiyye	-	1	-
195	Mevlâna Kutbeddîn	Kitábü't-Tasavvurât ve Tasdikât	-	1	-
196	-	Şerhi'l-Manzûme	-	1	-

197	Mevlâna Musannifek	Hâşiyetü'l-Mutavvel	-	1	-
198	-	Kitabü'l-Muhtasar? ve Hâşiyetü'l-Asfahâni	-	1	-
199	Kutbu'l-Allâme	Şerh-i Hikmetü'l-İşrâk	-	1	-
200	Mevlâna Gucdüvâni	Kitâbu'd-Dav'	-	1	-
201	-	Kavâidü'l-İ'râb	-	-	Bu dört eser tek cildin içindedir.
	-	Kitâbü'l-Misbâh	-	-	
	-	Şerh-i Dibâcetü'l-Misbâh	-	-	
	-	Avâmil	-	-	
202	İbnü'l-Baytar	Müfredât	-	1	-
203	-	Tıbbü'n-Nebevî	-	1	-
204	-	Esâsü'l-Belâga	-	1	-
205	Atufî	Kitâb-ı Ravdu'l-İnsan fi İlmi't-Tıb	-	1	-
206	Nefisî	Kitâb-ı Şerhi'l-Mucez	-	1	-
207	-	Acâibü'l-Mahlûkât	-	1	-
208	-	Kitâb-ı Fünûnü'l-Erbâa	-	1	-
209	-	Târîh-i Beridi's-Sâ'a?	-	1	-
210	İbni Ebu'l-Heyca	Kitâbü't-Târîh	-	1	-
211		Kitâb-ı Târîhi'l-Muntazam	-	2	-
212	Hoca Nasîr Tûsî	Kitâb-ı Şerhi'l-İşârât	-	1	-
213	Ebü Şâme	Şerhü'ş-Şâtîbî	-	2	-

214	Mevlâna Gürânî	Hâşiyetü'l- Ca'berî	-	1	-
215	-	Kitâb-ı Beyânü'l-Bilâd	-	1	-
216	-	Kitâb-ı Şerh-i Cezerî	-	1	-
217	-	Şerh-i Eşkâlü't- Te'sîs	-	1	-
218	Kadızcâde Rumî	Kitâb-ı Şerh'l- Çağminî	-	1	-
219	-	Kitâb-ı Hâşiyeye-i Şerh-i Menâzilü's- Sâirîn	-	1	-
220	-	Kitâb-ı Rebîü'l- Ebrâr	2. cilt	1	-
221	-	Kitâb-ı İstulâhâtü's- Sûfiyye	-	1	-
222	-	Hürzü'l-Emânî	-	1	-
223	-	Kitâb-ı Câmî'ü't-Temsîl ve'l-Muhâdır	-	1	-
224	-	Kitâb-ı Hadâyikü'd- Dekâyık	-	1	-
225	-	Risâle min İlmü'l-Meşâyih	-	1	-
226	Sinan Paşa	Kitâb-ı Münâcât	-	1	-
227	-	Mirsâdü'l-İbâd	-	1	Farsça'dır.
228	-	Hızrül-Hasîn?	-	1	-
229	-	Metni'ş-Şemsiye ve Şerhi	-	-	Bu eserler tek cilt içindedir.
	-	Şerh-i Hâşiyeye	-	-	

230	Seyyid Şerif	Hâşiyetü'l- Asfahânî	-	-	Bu üç yazara ait eserler tek cilt içindedir.
	Efdalzâde	-	-	-	
	Mes'ûd er- Rûmî	-	-	-	
231	Nizâmî	Hamse	-	1	-
232	-	Divânü'l-Kemâl	-	1	-
233	-	Kitâb-ı Zehretü'r-Riyâd	-	1	-
234	-	Kitâb-ı Avârifü'l- Ma'ârif	-	-	-
235	-	Kitâb-ı Sirâcü'l- Mülûk	-	1	-
236	-	Kitâb-ı Mürşidü's- Sâlikîn	-	1	-
237	-	Kitâb-ı Makalâtü's- Sâlikîn	-	1	-
238	-	Kitâbü'l-Mev'iza	-	1	-
239	-	Mantuku't-Tayr	-	-	-
240	-	Tefsîr-i Suretü'r- Tebâreke	-	1	-
241	-	Cenkü'l-Ed'iyye	-	1	-
242	-	Kitâb-ı Fütuhu'ş-Şam	-	1	-
243	-	Menâkıb-ı İmamü'ş-Şâfiî	-	1	-
244	İyâz	Kitâb-ı Şerh-i Şifâ'l-Hadîs	-	1	-
245	-	Kitâb-ı Siyerü'n- Nebîü'l- Manzûm	-	1	-
246	-	Kitâb-ı Siyerü'n- Nebî	-	3	Türkçe'dir.

247	-	Kitâbü'l-Muhammedîye	-	1	-
248	-	Kitâbü'l-Müsemma Beşernâme?	-	1	-
249	-	Kitâb-ı Mirsâdü'l-'İbâd	-	1	-
250	Mevlâna Celâleddîn	Kitâbü'l-Mesnevî	-	1	-
251	-	Mesnevî	1. cilt	1	-
252	-	Gülşen-i Râz	-	2	Bu iki eser tek cilt içindedir.
	-	Gülzârü'ş-Şerîf	-		
253	-	Metnî'l-Metâlî'	-	1	-
254	-	Kitâb-ı Esrârü'l-Ma'ârif	-	1	Farsça'dır.
255	-	Kitâb-ı Râhatü'l-Kulûb	-	1	-
256	-	Kitâb-ı Şerh-i Menâzilü's-Sâirîn	-	1	-
257	Şeyh Zeyneddîn	Risâle min İlmü't-Tasavvuf	-	1	-
258	-	Keliletü'd-Dimne	-	3	Bu üç kitaptan biri Farsça diğer ikisi Türkçe'dir.
259	Şeyh Muhyiddîn Arabî	Kitâb-ı Fütuhâtü'l-Mekkîyye	-	1	-
260	-	İskendernâme	-	1	-
261	-	Kitâbü'l-Müsemma Ferec Ba'de's-Şidde	-	1	-
262	-	Kitâbü't-Tecrîbât	-	1	-
263	-	Kitâb-ı Divân-ı Âşık Paşa	-	1	-

264	-	Mesnevî	2. cilt	1	-
265	-	Kitâb-ı Ta'bir	-	1	Farsça'dır.
266	-	Kitâb-ı Kâmusnâme	-	1	Türkçe'dir.
267	-	Kitâb-ı Ta'bir	-	1	Arapça'dır.
268	-	Istilahâtü'l- Meşâyih	-	1	-
269	Kutbeddîn	Kitâb-ı Mukaddime	-	1	Türkçe'dir.
270	-	Kitâb-ı Miftâhü'l-Adl	-	1	Türkçe'dir.
271	-	Kitâb-ı Münşî-i Ulûmü's-Sûfiye	-	1	-
272	-	Istilahât-i Ehli't- Tasavvuf	-	1	-
273	-	Kitâbü'l- Meşâyih	-	1	-
274	-	Şerh-i Kasîdetü'l- Bürde	-	1	-
275	-	Kitâb-ı Kırâatü'l- Kur'anü'l- Harfiyye	-	1	-
276	-	Kitâb-ı Kıssa- yı Yusuf ve Züleyhâ	-	1	-
277	-	Diğer Kitâb-ı Kasîdetü'l- Bürde	-	1	-
278	-	Oğuznâme	-	1	-
279	-	Sad-ı Kelime-i Ali Radyallahuanhu	-	1	-
280	-	Nazîre-i Hüsrev ve Şirin	-	-	-

İyi bir okuyucu ve kitap toplayıcısı olduğu dolayısıyla ilmi ve bilgiyi önemseydiği anlaşılan Yakub Paşa, görüldüğü üzere isimleri tabloya yansıtılan tefsir, hadis, fıkıh, felsefe, mantık, hukuk, dil bilgisi, tarih, astronomi gibi farklı konulardaki çok sayıda kitabı, çeşitli hikaye kitaplarıyla kelim, belagat öğretimi için hazırlanmış olan ve medreselerde okutulan eserleri bağışlamış ayrıca vakfiyede isimleri belirtilmeyen, sadece yüz otuz beş adet küçük boy kitap olarak tarif edilen eseri de vakfetmiştir. Diğerleri gibi bunların da ciltli olduğu vakfiyede ifade edilmiştir.²⁴ Bağışlanan tüm kitapların nerede bulundurulacağı, kullanım ve ödünç verme şartları gibi hususlara vakfiyede yer verilmemiş, aşağıdaki tabloda görüleceği üzere kitaplardan sorumlu olacak bir görevli de tayin edilmemiştir. Bu nedenle kitapların nereye konulduğu, cami ya da zaviyede mi korunduğu, hangi şartlarla okuyucunun kullanımına sunulduğu hakkında bilgi edinilememiştir.

2. Vakfiyeye Göre Vakıf Görevlileri ve İlgili Şartlar

Yakub Paşa vakfiyesinde, hayata geçirdiği vakfın faaliyetlerini sürdürmesini sağlayacak personel ile ilgili taleplere ve bu şahıslara hizmetlerine karşılık ödenecek ücretlere de yer vermiş ayrıca vakfın yönetiminden sorumlu olacak idareciler hakkında ileri sürdüğü şartları belirtmiştir. Tüm çalışanların sayıca çok da fazla olmadığı anlaşılan vakıfta, paşanın istihdam edilmesini istediği kimselerin genellikle cami için görevlendirildiği tespit edilmiştir.

Aşağıdaki tabloda vakıf çalışanları, görevleri ve alacakları ücretler gösterilmiştir.

²⁴ VGMA, *Vakfiye Defteri*, nr.740, s. 310; *Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları Vakfiyeler Yunanistan*, c. 3, s. 300-301; *Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları Vakfiyeler Yunanistan*, c. 5, s. 458.

Tablo III: Vakfiyeye Göre Vakıf Görevlileri²⁵

Görevliler	Görevli Sayısı	Kişi Başına Ödenen Günlük Ücret (Dirhem Olarak)²⁶	Görev Tanımı
Mütevelli	1	10	-
Nâzır	1	1	Selanik kadısı olanların bu göreve getirilerek vakfa nezaret etmeleri şart olarak ileri sürülmüştür.
Hatib	1	3	-
İmam	1	4	Beş vakit namaz kaldıracağı ifade edilmiştir.
Reis-i hafız	1	2	-
Hafız/Cüzhân	3	1	-
Müezzin	1	3	Toplum tarafından uygun görülen, güzel sesli olan ve namaz vakitlerini tayin etmeyi bilen birinin görevlendirilmesi şart koşulmuştur.
Müezzin	1	2	-
Cüzhân	10	1	Kur'an okumasını iyi bilenlerden olmaları ve her birinin her gün birer cüz okumaları istenmiştir.
Kayyım	1	3	-
Câbî	1	4	-
Kâtib	1	3	-
Toplam	23	48	

Cami, zaviye ve çeşmeden oluşan hayrâtıyla küçük bir vakıf olduğu anlaşılan kurumun yönetimini Mahmud Bey ile birlikte bizzat üzerine alan Yakub Paşa, Kur'an-ı Kerimler, kitaplar ve sözü edilen odalar dışındaki vakıflarının yaşadığı

25 VGMA, *Vakfiye Defteri*, nr.740, s. 311; *Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları Vakfiyeler Yunanistan*, c. 3, s. 302; *Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları Vakfiyeler Yunanistan*, c. 5, s. 459.

26 İslam devletlerinde gümüş sikkelere verilen isimdir. Osmanlı Devleti'nde de Arapça yazılmış hukuki metinlerde gümüş para anlamında dirhem kullanılmıştır. Daha fazla bilgi için bkz. Halil Sahillioğlu, "Akçe", *TDVİA*, c. 2, İstanbul 1989, ss. 224-227; Halil Sahillioğlu, "Dirhem", *TDVİA*, c.9, İstanbul 1994, ss. 368-371. Yakub Paşa Vakfiyesi de Arapça yazıldığı için akçe yerine dirhem sözcüğü tercih edilmiştir. Aslında bir dirhem bir akçeyi ifade etmektedir.

sürece kendisi tarafından idare edilmesini şart olarak ileri sürmüştür. Kendisinin vefatından sonra azatlı kölelerinin en dürüst ve dindar olanına, daha sonra köle- nin çocuklarından bu özellikleri taşıyana görevin intikal etmesini, nesiller boyunca sürmesini, neslin son bulması durumunda ise yine dürüst ve dindar başka bir azatlı köle ile onun soyunun vakfı idare etmesini istemiştir.²⁷ Gelecekte bu talep yerine getirilemez hale gelirse yani azatlı kölelerin nesli son bulursa dönemin Selanik ka- dısının dürüst ve dindar Müslümanlardan birini mütevellî olarak atamasını ayrıca bildirmiştir.²⁸

Paşa vakfın yönetimini azatlı kölelerle onların soylarından olanlara bırakmasına rağmen vakıf görevlilerinin azledilmesi yetkisini kendilerine ver- memiş, bu iş için hatta yapılacak atamalar konusunda Müslüman hakimleri yani kadıları görevlendirmiştir. Atama ve görevden almalarda yüksek ihtimalle keyfi uygulamaların önüne geçmek, adil davranılmasını sağlamak amacıyla bu şartı vakfiyesinde belirten paşa, azatlı köleleri, onların çocukları hatta kölelerinin köle- leri ve onların da çocukları lehine bir nevi iş garantisi olarak değerlendirilebilecek bir düzenlemeyi yine vakfiyesine şart olarak ilave etmiştir. Buna göre; kölelerinin nesilden nesile, yaşadıkları sürece camide imamlık, hatiplik, müezzinlik, devirhân- lık, hafız reisliği gibi çeşitli görevleri yürütmelerini, zaviyede görevlendirilmelerini istemiş, kesinlikle yabancı birinin bu işler için istihdam edilmemesini belirterek atanması durumunda alacağı ücretin haram olacağını ifade etmiştir.²⁹ Yakub Paşa böylece kurduğu vakfını azatlı köleleri için bir iş kapısı haline getirmiş ve geçimlik- lerini sağlamalarına ortam hazırlamıştır.

3. Vakfiyeye Göre Diğer Şartlar

Yakub Paşa vakfettiği gelir kaynaklarından sağlanan gelir ile -ihtiyaç olması halinde- öncelikle vakıf eserlerle gayrimenkullerin tamir ve bakımının yapılması- nı, sonra vakıf görevlilerinin ücretlerinin ödenmesini istemiş, caminin hasır, kandil ve kandil yağları için her gün bir dirhem ayrılmasını vakfiye şartı olarak ifade et-

27 Nitekim vakfiyenin yürürlüğe girmesinden yaklaşık altı sene sonrasında Evâsıt-ı Şevval 922/7- 16 Kasım 1516 tarihinde, merhum olarak ifade edilen Yakub Paşa'nın kendisinden sonra vakfa nezaret edecek yani vakfı yönetecek kimsenin belirlenmemesi gerekçesiyle azatlı kölelerinden birine vakfın yönetiminin verilmesi ve sekiz akçe yevmiye ödenmesi şarta bağlanmıştır (VGMA, *Vakfiye Defteri*, nr.740, s. 313).

28 VGMA, *Vakfiye Defteri*, nr.740, s. 311; *Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları Vakfiyeler Yunanistan*, c. 3, s. 302; *Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları Vakfiyeler Yunanistan*, c. 5, s. 459.

29 VGMA, *Vakfiye Defteri*, nr.740, ss. 311-312; *Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları Vakfiyeler Yunanistan*, c. 3, ss. 302-303; *Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları Vakfiyeler Yunanistan*, c. 5, s. 459.

miştir. Tüm bu belirtilen harcamalar yapıldıktan sonra artan parayla yemek hazırlanıp cami görevlileriyle mutfak hizmetilerine ikram edilmesini, yemeğin artması durumunda ise fakirlere verilmesini şart koşmuştur.³⁰ İmareti olan bazı vakıfların vakfiyelerinde rastlanan pişirilecek yemekler, kullanılacak malzemeler, hazırlanan yiyeceklerin ikramı ve sunumuyla ilgili hiç bir detayı içermeyen, dolayısıyla küçük bir imaret görevini yerine getireceği düşünülen Yakub Paşa vakfının bu özelliğini devam ettirdiğini ancak zamanla önemli bir kurum haline geldiğini aşağıda vakfın giderleri bölümünde bahsedilecek olan muhasebe bilançolarında görmek mümkündür.

Bu bölüme kadar vakfiyede yer alan esaslara göre tanıtılan vakfın, bundan sonraki bölümde belirtilen şartlara uygun olarak hizmete devam edip etmediği meselesi ele alınmıştır. Konuyu aydınlatacağı ve vakfın işleyişi hakkında bilgi vereceği düşünülen arşiv kayıtları değerlendirilerek gelir-gider durumu incelenmiştir.

4. Vakfın XVI. Yüzyıldaki İşleyişe Dair Bazı Verilerin Değerlendirilmesi

Bu bölümde vakfın kurulmasından sonra bir başka deyişle vakfiyenin tescil edilip yürürlüğe girmesinin ardından vâkıfın ileri sürdüğü şartlar doğrultusunda hayrâtın faaliyetlerini sürdürüp sürdüremediği, vakfiyedeki tüm şartların yerine getirilip getirilemediği, vakfın gelirlerinin tahsil edilip edilemediği veya bu gelirlerin ihtiyaçları ve harcamaları karşılama yeterli olup olmadığı, iyi yönetilip yönetilemediği gibi sorulara ilgili arşiv verileri değerlendirilerek cevap aranmaya çalışılmıştır. Arşivlerde mevcut belge ve defter tasnifleri arasında yer alan tevcih kayıtları, vakıfların yıllık gelir-gider bilgilerini içeren muhasebe bilançoları, yaşanan sorunlar ve çözümleri hakkında kaleme alınmış tüm veriler yukarıda sözü edilen konuları açıklığa kavuşturmada ve birer işletme olan bu kurumların işleyişine dair detayların bilinmesinde oldukça önemlidir. Ancak çalışılan vakıfla ilgili her zaman düzenli bir şekilde bütün kayıtlara ulaşmak mümkün olmayabilir. Bazen de araştırmaya konu olan vakıf hakkında değerlendirilemeyecek kadar çok sayıda veri bulunabilir ki her iki durum da çalışmanın gidişatını etkileyen unsurlardır. Nitekim bu çalışmanın konusunu oluşturan vakıf hakkında da arşivlerde epeyce veri mevcuttur. Bu nedenle zaman

30 VGMA, *Vakfiye Defteri*, nr.740, ss. 311-312; *Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları Vakfiyeler Yunanistan*, c. 3, ss. 302-303; *Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları Vakfiyeler Yunanistan*, c. 5, s. 459.

sınırlaması getirilerek makalede sadece vakfin kurulduğu yüzyıla ait verilerin değerlendirilmesinin uygun olacağı düşünülmüş, -yukarıdaki soruların hepsini kapsayacak şekilde ifade etmek gerekirse- vakfin kuruluş amacına uygun hizmet sunup sunmadığı konusunda fikir vereceği umulan bazı arşiv materyaline yer verilmiştir.

a. Yakub Paşa Vakfı'nın Gelirleri

Bir vakfin vakfiyedeki şartlar çerçevesinde hizmet vermeye devam edip etmediğinin en önemli göstergelerinden biri gelir kaynaklarının durumu ve burardan gelir akışının sağlanıp sağlanmadığı meselesidir. Zira vâkıf tarafından masrafların karşılanabilmesi amacıyla bağışlanan menkul ve gayrimenkullerden elde edilen düzenli ve aynı zamanda yeterli gelirin varlığı hayrâtın faal olduğunun işaretidir. Bundan dolayı öncelikle Yakub Paşa Vakfı'nın; tahrir, evkaf ve muhasebe defterleri kullanılarak gelir kaynaklarının incelenmesi, sonra da harcamaları hakkında bilgi verilmesi yoluna gidilmiş böylece vakfin gelirinin yeterli olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yukarıda bahsedildiği üzere vâkıf, bir köy ile büyük bir ev bağışlamış, vakfettiği çeşitli menkullerin de satılmasını ve vakfa gelir sağlayacak mülk alınmasını istemiştir. Bu satışın yapıp yapılmadığı veya herhangi bir gayrimenkul alınıp alınmadığı konusunda bilgi edinilememiştir. Aşağıda sözü edileceği gibi vakfa dahil başka bir köy ile çok sayıda gayrimenkulün varlığı bunların nasıl elde edildiği sorusunu akla getirmektedir. Tablo I'de belirtilen menkulün vakıf şartı gereği satılması halinde bu satıştan elde edilen meblağ ile sonradan vakfin akarâtı arasına katılan gayrimenkullerin bir kısmının satın alınmış olduğu düşünülebilir ya da vakfin masraflarını karşıladıktan sonra kalan parasının giderek arttığı, bununla yeni taşınmazlar alındığı akla gelebilir ancak net veri olmadığı için bunlar sadece bir tahminden ibarettir.

Burada öncelikle vakfin en önemli gelir kaynağı olduğu düşünülen Maruda veya diğer adıyla Karoye isimli köyün tespit edilebilen veriler ışığında gelir durumu değerlendirilmiştir.

Aşağıdaki tabloda köyün, vakfin kuruluşundan yirmi yıl sonrasına ait nüfusu, yetiştirilen ürünleri ve tüm bunlardan elde edilmesi muhtemel gelirleri gösterilmiştir.

Tablo IV: Vakfa Ait Maruda/Karoye İsimli Köyün 936/1529-1530 Yılında Vergiye Tâbi Nüfusu ve Tahsil Edilmesi Muhtemel Vergileri³¹

Vergilendirilen Nüfus ve Ürün Bilgileri ile Diğer Vergilendirilenler			Miktarı			Alınması Muhtemel Yıllık Vergi (Akçe Olarak)
			Nefer	Kîle ³²	Bâb	
Yetişkin Nüfus	Müslüman Nüfus	Çift	4			44
		Bennâk	3			33
		Mücerred	6			36
	Gayrimüslim Nüfus	Hâne	136			3.400
		Mücerred	17			425
		Bive	4			24
Elde Edilen Ürünün Türü	Buğday		569			11.380
	Arpa		127			1.016
	Çavdar		11			88
	Yulaf		20			120
	Mercimek		10			250
	Burçak		8			120
	Bakla		8			240
Diğer Vergiler	Bâc-ı Hamr					93
	Âsiyâb			12		180
	Âdet-i ağnâm					1.023
	Resm-i kâh					200
	Öşr-i keten					47
	Resm-i mâhî					14
	Resm-i seng-i âsiyâb					100
	Resm-i kışla-yı etrâk					370
	Resm-i ağul					50
	Bid'at-i hınzır					145
	Resm-i duhân-ı haymanegân					16
	Niyâbet ve resm-i arûs					136
Toplam						19.550

31 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Tahrir Defteri (TD)*, nr.403, s. 982.

32 Hububat ölçęęi olup değeri, yer ve zamana göre farklılık göstermiştir. Bir İstanbul kilesi, zahirenin cinsine göre 18-20 okka, ortalama 25 kg. olarak kabul edilmiştir (Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c.II, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi, İstanbul 2004, s. 281).

Vakıfla ilgili saptanabilen ve tabloya yansıtılan bu ilk verilerden, yaşayan nüfus nedeniyle köyün oldukça büyük olduğu anlaşılmaktadır. Müslümanların azınlıkta olduğu köyde gayrimüslim nüfusun yoğunluğu dikkat çekmektedir.³³ Çift olarak kaydedilmiş olan Müslüman hanelerin bennaklar gibi nim çift tasarruf ettikleri görülmektedir.³⁴ Köyde vergiye tâbi olan bütün faaliyetlerden alınan resimler vakfa gelir olarak aktarılmıştır.

Aşağıdaki tabloda vakfın kuruluşundan otuz iki yıl sonrasına ait gelirlerine yer verilmiştir.

Tablo V: Vakfın 1 Muharrem-29 Zilhicce 948/27 Nisan 1541-16 Nisan 1542 Dönemine Ait Bir Yıllık Gelirleri³⁵

<i>Gelirin Türü</i>	<i>Gelir(Akçe Olarak)</i>
<i>Önceki yıldan kalan vakıf fazlası</i>	353.472
<i>Eski müteveli Hasan Bey'in zimmetinde kalan hububat bedeli</i>	11.000
<i>Eski müteveli Hasan Bey'in zimmetinde kalan meblağ</i>	2.500
<i>Vakıf dükkanların mukataası</i>	19.486

33 Sözü edilen verilerden bir yıl sonrasına ait *167 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri*'nde köydeki Müslüman hane sayısı bir hane fazla olarak beş kaydedilmiş, bennak ile ilgili hiç bir bilgiye yer verilmemiştir. Müslüman mücerred ile gebran hane, mücerred ve bive sayıları 403 numaralı tahrir defterindeki ile aynı olup köyden elde edilecek toplam gelirin de 19.550 akçe olduğu belirtilmiştir. Bkz. *167 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri (937/1530) Dizin ve Tıpkıbasım*, c.I, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Ankara 2003, s. 102.

34 XVI. yüzyılda Rumeli'de bir tam çift tasarruf eden Müslüman haneden alınan vergi 22 akçedir (Halil Inalcık, "Osmanlılar'da Raiyyet Rûsümü I", *Belleten*, c. XXIII, S. 92 (1959), s. 586; Neşet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c.V, S.V (1947), s. 498; Feridun Emecen, "Çift Resmi", *TDVİA*, c. 8, İstanbul 1993, s. 310). Bu köydeki dört haneden alınması gereken meblağ 88 akçe olmalıyken yarısı kadarının tahsil edilmesi söz konusu hanelerin yarım çiftlik tasarruf ettiklerini göstermektedir.

35 BOA, *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSMA)*, d., nr.8378, vr.1b.

	<i>Vergilendirilen Nüfus ve Ürün Bilgileri ile Diğer Vergilendirilenler</i>	<i>Miktarı</i>				<i>Alınan Yıllık Vergi (Akçe Olarak)</i>
		<i>Nefer</i>	<i>Kile</i>	<i>Dönüm</i>	<i>Şinik³⁶</i>	
<i>Maruda Köyü'nün mahsulü</i>	<i>İspence</i>	273				6.823
	<i>Bivegân</i>	4				24
	<i>Resm-i duhân</i>	7				42
	<i>Buğday</i>		1.648 ³⁷			-
	<i>Arpa</i>		448			-
	<i>Yulaf</i>		424			-
	<i>Resm-i kâh</i>					322
	<i>Resm-i asiyâb</i>					450
	<i>Resm-i arûs</i>					435
	<i>Resm-i ağıl</i>					290
	<i>Resm-i piyâz</i>					210
	<i>Resm-i şîr</i>					30
	<i>Bâc</i>					400
	<i>Resm-i küvâre</i>					44
	<i>Resm-i tapu-yu zemîn</i>					1.585
	<i>Beytûlmâl</i>					4.746
	<i>Resm-i ganem</i>					1.514
	<i>Rûsûm-ı dönüm-ü bağat</i>			736		2.946
	<i>Öşr-i penbe</i>					192
	<i>Öşr-i burçak</i>		66			1.980
<i>Öşr-i çavdar</i>		32			384	
<i>Öşr-i bakla</i>		21			630	
<i>Öşr-i ades (mercimek)</i>				1	12	
<i>Öşr-i erzen</i>		4,5			90	
	<i>Toplam</i>					23.149³⁸
						409.607

36 Hububat ölçmede kullanılan, zaman, bölge ve tahılın cinsine göre değişiklik gösteren hacim ve ağırlık ölçüsü birimi olan kilenin 1/4'idir. Bir kile; dört şinik, sekiz kutu veya elli kadeh ya da beş bin habbe yahut elli kaseye eşittir (Fehmi Yılmaz, Osmanlı Tarih Sözlüğü, Gökkuşbucağı Yayını, İstanbul 2010, s. 350, 611).

37 İlgili yılda vakfın tahsil ettiği buğday bin beş yüz altmış iki kiledir. Seksen altı kile daha önceden vakfın ambarında bulunan buğday miktarıdır. Bkz. BOA, TSMA, d., nr:8378, vr:2a.

38 İlgili yılın vergi geliri olan bu meblağa, aynı olarak tahsil edilen buğday, arpa ve yulafın -satılıp paraya çevrilmediğinden- nakit değerleri dahil değildir.

Vakfin bir yıllık gelirlerini içeren tablodaki bilgilere bakıldığında gelir düzeyinin oldukça iyi olduğu anlaşılmaktadır. Önceki yıldan kalan vakıf fazlası olan meblağın büyüklüğü bunun delilidir. Ayrıca vakfin alacak hanesinde bulunan, eski mütevellî zimmetinde kalmış olan hububat bedeli olarak kaydedilmiş para ile nakit de hesaba katıldığında vakfin darlık yaşamadığı görülmektedir. Tahsil edilen hububatın satılmaması zaten paraya ihtiyaç olmadığına göstergesidir. Defterdeki *mukataa-ya dekâkîn* biçimindeki ifadeden iltizama verildiği zannedilen dükkanlardan da epeyce gelir elde edilmiştir. Yukarıda bahsedildiği gibi vakıf kurulduğunda vakfin akarâtı arasında bulunmayan bu dükkanların ve aşağıda bahsedilecek olan diğer gayrimenkullerin ne zaman ve nasıl alındığı tespit edilememiştir.

Yukarıdaki tabloya içeriği aktarılan bu deftere bakıldığında dikkat çeken önemli bir husus köyün nüfus bilgileriyle ilgilidir. Müslüman nüfusa dair hiç bir veriye yer verilmezken yaşayanların tamamı gayrimüslim olarak kaydedilmiştir. Bu da önceki tabloda verilen, vergiye tâbi gebran nüfusundan yüz yirmi nefer daha fazladır. Arada on iki yıl kadar zaman olduğu düşünüldüğünde bu değişiklik göç ihtimali dışında pek de makul görünmemekte, daha çok kayıt sırasında hata yapılmış olabileceğini akla getirmektedir. Ancak aşağıda Tablo VI'da değerlendirilen muhasebe defterinde de nüfusun tamamı, -948/1541-1542 verilerine göre altmış dört hane daha az olmakla birlikte- ispence ödeyen gayrimüslim olarak kaydedilmiştir ki bu durum da ilginçtir. Zira yine aşağıda yer verilen, 948/1541-1542 yılı kaydından yaklaşık yirmi sekiz yıl sonrasına ait 976/1569 yılı evkaf defterinde, 936/1529-1530 yılı tahririndeki gibi Müslüman nüfusun varlığı görülmekte hatta daha da artmış olduğu dikkat çekmektedir.³⁹ Özetle makalede değerlendirilen farklı yıllara ait dört defterde yer alan nüfus bilgilerinin açıklanabilir durumda ve anlamlı olmadığını, bunun da yorum yapma imkanını ortadan kaldırdığını dolayısıyla kayıtlardaki hata ihtimalinin kuvvetli olduğunu belirtmek gerekir.

Yakub Paşa Vakfî'nin yüzyılın ilk yarısında olduğu gibi ikinci yarısında da gelir bakımından sıkıntı çekmediği anlaşılmaktadır. Vakfin 1 Muharrem 971-30 Cemâziyelevvel 972/21 Ağustos 1563-3 Ocak 1565 dönemine ait on yedi aylık ayrıntılı muhasebesi incelendiğinde bu durumu net bir şekilde görmek mümkündür. Vakıf köylerde üretimi yapılan hububattan vergi karşılığı aynı olarak tahsil edilen ürün ve bunun satışı hakkındaki veriler bu yorumun yapılmasının nedenidir. Bu verilere geçmeden önce vakfa hangi dönemde ve nasıl dahil edildiği saptanamayan ikinci bir köyün varlığına değinilmelidir. Vakfiyede ve değerlendirilen 936/1529-1530,

39 976/1569 yılı nüfus bilgileri için bkz. Tablo X.

937/1530 tahrirleri ile 948/1541-1542 yılına ait muhasebe kaydında Yakub Paşa akarâtı arasında bulunmayan üstelik her iki tahrirde Zaim Hamza oğlu Sinan Bey Vakfı'na ait olarak kaydedilmiş olan Virlanova, Virlaniç veya Virlançe gibi isimlerle ifade edilen bu köy⁴⁰ nasıl oldu da Yakub Paşa Vakfı'na dahil edildi bilinmemektedir. Durumu daha karmaşık hale getiren başka bir husus bu köyün aslında Sinan Bey Vakfı'na da ait olmaması meselesidir. Zira Sinan Bey'in 14 Safer 928/13 Ocak 1522 tarihli vakfiyesinde bu köyden söz edilmemekte, Yahyalı veya diğer adıyla Karabahadırlı ve Vardar köylerinin vâkıf tarafından kurulan vakfa bağışlandığından bahsedilmektedir.⁴¹ Bundan dolayı Virlanova Köyü, kuruldukları dönemde ne Yakub Paşa ne de Sinan Bey vakıflarına dahil değildir. O halde ne oldu da bu köy önce Sinan Bey, sonra Yakub Paşa'ya ait vakıf köy haline geldi, bilinmemektedir. Ayrıca köyün hangi yıllardan itibaren bahsedilen vakıflara dahil olduğu tespit edilememektedir. Virlanova'nın, Yakub Paşa Vakfı akarâtı arasında yer aldığı gösteren, saptanabilen ilk kayıt 971-972/1563-1565 dönemi muhasebe bilançosudur. 976/1569 tarihli evkaf defterinde yine Yakub Paşa Vakfı arasında gösterilen Virlanova Köyü'nün kaydı başlamadan önce *Mülk-ü Bayram Efendi Kadı-i Selanik* denilmiş, alt satıra da *Karye-i Virlanova tâbi'-i Selanik Vakf-ı Merhûm Yakub Paşa* yazılmıştır.⁴² Bu ifadeden köyün Bayram Efendi'nin mülkü iken Yakub Paşa Vakfı'na bağışlanmış olduğu anlamı çıkarılabilir fakat yine de temkinli olmak gerekir. Sonuçta neden ve ne zaman vakıf malı haline geldiği tespit edilememekle beraber sonraki dönemde vakfa aidiyeti sürmüştür ki XIX. yüzyıl arşiv kayıtlarında vakfın gelir kaynakları arasında adının geçmesi,⁴³ Maruda ile beraber Yakub Paşa Vakfı'na gelir sağlamaya devam ettiğinin göstergesidir.

40 Bahsedilen köyün Sinan Bey Vakfı'na ait köyler arasında kaydedilmesiyle ilgili olarak bkz. BOA, TD, nr.403, ss. 1008-1010; *167 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri (937/1530)*, s. 103.

41 Sinan Bey'in vakfiyesi için bkz. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSMA), d., nr.7090; VGMA, *VGMDefter*, nr.632, ss. 482-483.

42 Tapu Arşiv Dairesi Başkanlığı (TADB), *Evkaf Defteri (EV d.)*, nr.553, vr.52b.

43 Örneğin; 1 Muharrem 1252-29 Zilhicce 1253/18 Nisan 1836-26 Mart 1838 dönemine ait Yakub Paşa Vakfı'nın -belgelerde yazıldığı ismiyle- Virlançe gelirlerini de içeren iki yıllık muhasebesi için bkz. VGMA, Evkaf Zimmet Halifeliği (EVZMT), 00078.00169, vr.1b. Ayrıca yine bu köyün gelirlerine yer veren; 1257/1841-1842 yılı muhasebesi için bkz. VGMA, *VGMDefter*, nr.02650.00006, s. 13. 1279/1862-1863 muhasebesi için bkz. VGMA, BOA, Evkaf Muhasebe Kalemi (EV.MH), 01440.00328. 1281/1864-1865'ten itibaren 1285/1868-1869 yılına kadar mevcut olan muhasebe bilançolarında da köyden elde edilen gelirler kaydedilmiştir. Son bir örnek olması amacıyla sözü edilen 1285/1868-1869 yılı gelir ve giderleri için bkz. VGMA, *VGMDefter*, nr.05328.00007, s. 8.

Aşağıdaki tablolarda belirtilen dönemde vakıf köylerden elde edilen ürün ve vergiler gösterilmiştir.

Tablo VI: 1 Muharrem 971-30 Cemâziyelevvel 972/21 Ağustos 1563-3 Ocak 1565 Dönemine Ait Maruda/Karoye İsimli Vakıf Köyden Vergi Olarak Tahsil Edilenler⁴⁴

<i>Vergilendirilen Nüfus, Ürün Bilgileri ve Diğer Vergilendirilenler</i>		<i>Nefer</i>	<i>Dönüm</i>	<i>Aynı Vergi Olarak Tahsil Edilen</i>			<i>Alınan Vergi (Akçe Olarak)</i>
				<i>Kile</i>	<i>Şinik</i>	<i>Kase</i>	
<i>Gayrimüslim Nüfus</i>	<i>İspence</i>	220 ⁴⁵					5.374 ⁴⁶
<i>Elde Edilen Ürünün Türü</i>	<i>Buğday</i>			210	3		
	<i>Arpa</i>			74	2		
	<i>Yulaf</i>			148			
	<i>Burçak</i>			17	2		
	<i>Bakla</i>			3	3		
	<i>Mercimek</i>			4	4		
	<i>Nohud</i>					3?	

44 BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.3a.

45 Köydeki gayrimüslim hane iki yüz on üç olup yedisi duhân olarak kaydedilmiştir. Köyde yaşayan gayrimüslim hanelerden 25'er akçe, duhândan yani köyün yerleşik sakini olmayıp geçici süreyle orada bulunan göçebe gayrimüslimlerden de hane başına 6 akçe alınmıştır (BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.3a).

46 Değerlendirilen defterde belirtilen bu toplam muhtemelen yanlış hesaplanarak 7 akçe fazla yazılmıştır. Doğrusunun 5.367 akçe olması gerekir. Zira $213 \times 25 = 5.325$, $7 \times 6 = 42$ olup toplamı 5.367'ye eşittir. Nitekim bu hata fark edilmiş olmalı ki vakfın iki köyden elde ettiği toplam hasılatı hesaplanırken doğru değer kaydedilmiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.2b.

Diğer Vergiler	Âdet-i aġnâm					1.214
	Resm-i arûs					485
	Bâd-i hevâ					385
	Âdet-i deştânî					55
	Öşr-i piyâz					1.658
	Öşr-i kelem					70
	Öşr-i ...					45
	Mukataa-yı zemîn-i yörükân					100
	Resm-i ...					160
	Bâc-ı seng-i âsiyâb					170
	Resm-i âsiyâb					180
	Resm-i aġıl					345
	Resm-i otlak					42
	Öşr-i sir					32
	Resm-i kâh					410
	Bâc-ı siyâh					400
	Resm-i tapu-yu zemîn					400
	Öşr-i ...					160
	Resm-i bâġât		2.837 ⁴⁷			11.348

47 Burada ifade edilen vergiye tâbi olan dönüm miktarı 970/1562-1563 ve 971/1563-1564 yıllarına aittir. 970/1562-1563 yılında bin dört yüz kırk sekiz dönüm üç evlek bağdan vergi alınmış, 971/1563-1564 yılında ise bin üç yüz seksen sekiz dönüm bir evlek bağ vergilendirilmiştir. Her dönüm için 4 akçe vergi tahsil edilmiştir (BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.3a).

Tablo VII: 1 Muharrem 971-30 Cemâziyelevvel 972/21 Ağustos 1563-3 Ocak 1565 Dönemine Ait Virvanova/Virvanıç⁴⁸ İsimli Vakıf Köyden Vergi Olarak Tahsil Edilenler⁴⁹

<i>Vergilendirilen Nüfus, Ürün Bilgileri ve Diğer Vergilendirilenler</i>		<i>Nefer</i>	<i>Aynı Vergi Olarak Tahsil Edilen</i>			<i>Alınan Vergi (Akçe Olarak)</i>
			<i>Kile</i>	<i>Şinik</i>	<i>Kase</i>	
<i>Müslüman Nüfus</i>	<i>Çift</i>	21				462
	<i>Bennak</i>	8				88
<i>Elde Edilen Ürünün Türü</i>	<i>Buğday</i>		153			
	<i>Arpa</i>		83			
	<i>Yulaf</i>		31			
	<i>Pirinç</i>		82		4	
	<i>Burçak</i>		15		2	
	<i>Çavdar</i>		1	1		
	<i>Ades (Mercimek)</i>				2	
<i>Diğer Vergiler</i>	<i>Âdet-i ağnâm</i>					133
	<i>Resm-i arûs</i>					30
	<i>Resm-i kâh</i>					60
	<i>Resm-i bâğât</i>					26
	<i>Be-cihet-i ... koru</i>					305
	<i>Resm-i bostan</i>					57

Tablo VI'ya bakıldığında vakfın kuruluşunun üzerinden yarım yüzyıldan daha fazla bir süre geçtiği halde köyün vakfa katkısının büyük olduğu anlaşılmaktadır. Yukarıda değerlendirilen önceki iki kayıta kaydedilen gelir düzeyinin üzerinde gelire sahip olduğu yani giderek artan miktarda gelir sağladığı görülmektedir. Vakfın önemli gelir kaynağı olma özelliğini sürdüren bu köyün, sahip olduğu nüfus nedeniyle büyük bir köy olduğunu ve genellikle gayrimüslimlerin yaşadığını bir kez daha belirtmek gerekir.

Tablo VII'ye verileri aktarılan Virvanova ise yukarıda bahsedildiği gibi sonradan vakfa dahil olmuş bir Müslüman köyüdür. Hiç bir gayrimüslimin yaşama-

48 İncelenen defterde köyün adı bu şekilde kaydedilmiştir. Bkz. BOA, *TSM4*, d., nr.3520, vr.3b.

49 BOA, *TSM4*, d., nr.3520, vr.3b.

diği bu köyün diğerinin aksine küçük olduğu anlaşılmaktadır. Hem nüfus bilgileri hem de köyün hasılatı bunun göstergesidir. Sonuçta iki köyün sağladığı gelir vakfın masraflarının karşılanması açısından oldukça önemlidir.

Aşağıdaki tabloda fikir vermesi açısından iki vakıf köyden elde edilen hububata dair veriler gösterilmiştir.

Tablo VIII: 1 Muharrem 971-30 Cemâziyelevvel 972/21 Ağustos 1563-3 Ocak 1565 Dönemine Ait Vakfın Sahip Olduğu ve Satışını Yaptığı Hububat⁵⁰

Vergi Olarak Tahsil Edilen Ürünün Türü	Vakfın Daha Önceden Elinde Bulunan Miktar			Vakfın Belirtilen Dönemde Tahsil Ettiği Miktar			Vakfın Sahip Olduğu Ürünün Toplam Miktarı			Vakfın Sattığı Ürün Miktarı			Vakfın Satış Sonucu Elde Ettiği Meblağ (Akçe Olarak)	Vakfın Satış Sonrası Elinde Kalan Hububat		
	Kile	Şinik	Kase	Kile	Şinik	Kase	Kile	Şinik	Kase	Kile	Şinik	Kase		Kile	Şinik	Kase
Buğday	1.214	-	3	363	3	-	1.577	3	3	1.042 ⁵¹	2	-	43.126	535	1	3
Arpa	251	1	1	157	2	-	408	3	1	249 ⁵²	-	-	4.224	159	1	1

50 BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.1b-2a.

51 Vakfın on yedi aylık muhasebe verilerini içeren deftere göre bu dönemde kilesi 30 ilâ 50 akçe arasında değişen fiyatlardan farklı zamanlarda ve farklı miktarlarda sekiz kez buğday satışı yapılmıştır. Tabloda satışı yapılan ürün miktarı olarak verilen değer bunların toplamı olup bu satış sonrası elde edilen gelir de yine toplam meblağdır. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.1b.

52 Satışı yapılan arpa miktarı ile satış sonrası vakfa gelir olarak kaydedilen meblağın yanlış olduğu saptanmıştır. Zira vakıf belirtilen dönemde yani on yedi ay içinde üç farklı zamanda, üç farklı miktarda ve her defasında farklı fiyattan satış yapmıştır. Buna göre; İlk seferde kilesi 25 akçeden on bir kile bir şinik, ikincide 19 akçeden kırk dört kile ve üçüncüde 16 akçeden yüz doksan dört kile bir şinik satmıştır (BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.2a). Bu durumda satılan toplam miktar iki yüz kırk dokuz kile iki şinik olmalıdır. İlgili defterde iki şinik göz ardı edilmiş olmasına rağmen vakfın elinde kalan arpa miktarı doğru hesaplanıp doğru kaydedilmiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.2a. Satışı yapılan toplam arpa miktarından başka satıstan elde edilen meblağ da eksik kaydedilmiş, muhtemelen hesapta yanlışlık yapılmıştır. Doğrusunun 4.225,25 akçe olması gerekir.

Burçak	Pirinç	Yulaf	Çavdar
63	7	214	7
-	1	3	-
1	-	-	-
32	82	179	6
1 ⁵³	-	-	1
-	4	-	-
95	89	393	13
1	1	3	1
1	4	-	-
22 ⁵⁶	-	118	14 ⁵³
-	-	3	-
3	-	-	-
761	-	1.420	375
73	257	275	-
-	-	-	-
4	1 ⁵⁴	-	-

- 53 Bu tabloda yer alan ürünler yukarıda belirtildiği üzere vakfa ait olan iki köyden vergi olarak alınan hububatdır. Buna göre; Tablo VII'de görüleceği şekilde Virvanova/Virvanıç isimli köyden tahsil edilen çavdar miktarı bir kile ve bir şiniktir (BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.3b). Maruda Köyü'nün gelirlerini içeren Tablo VI'da çavdar hakkında herhangi bir veriye yer verilmemiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.3a. Bu durumda on yedi aylık dönemde vakfa ait sadece bir kile bir şinik çavdar olması gerekirken altı kile bir şinik miktarı ürün kaydedilmesi (BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.1b), Maruda Köyü'nden tahsil edildiği zannedilen beş kilelik çavdarın kaydının yapılmadığını akla getirmektedir. Ayrıca daha önceden vakfın elinde olan ürün ile birlikte toplamda on üç kile bir şinik çavdar olduğu belirtildiği halde on dört kilelik satış yapıldığının ifadesi de açıklanamayan başka bir durumdur. İlgili defterde farklı miktarlarda ve farklı ücretle iki kez satış yapıldığı, ilkinde kilesi 28 akçeden beş kile iki şinik yani beş buçuk kile, ikincisinde ise 26 akçeden sekiz kile iki şinik yani sekiz buçuk kile ki toplam on dört kile çavdar satıldığı belirtilmiştir (BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.2a).
- 54 İlgili deftere göre pirinç sadece Virvanova/Virvanıç isimli köyde yetiştirilmektedir. Vakıf için tahsil edilen pirinç on yedi aylık dönemde satılmamış fakat tablodan görüleceği üzere mevcut miktarın çok üzerinde ürün miktarı kaydedilmiştir. Aslında seksen dokuz kile bir şinik dört kase miktarı ürün mevcutken iki yüz elli yedi kile bir kase ürün bulunduğu belirtilmiş ve mevcut pirincin yaklaşık yüz altmış sekiz kile kadar buğday, yulaf gibi diğer ürünlerle beraber kaydedildiği not edilmiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.1b-2a, 3b.
- 55 Tablo VI ve VII'de görüleceği üzere vakfın belirtilen dönemde Maruda'dan tahsil ettiği burçak miktarı on yedi kile iki şinik, Virvanova/Virvanıç'ten aldığı ise on beş kile iki kasedir. Bu durumda toplam ürün miktarının otuz iki kile iki şinik iki kase olması gerekirdi. Bütün veriler orijinaline sadık kalmarak yansıtıldığı için düzeltilmesi yoluna gidilmemiştir. Vakfın sahip olduğu ürünün satışı sonrasında kalan miktarı nasıl hesapladığını açıklamak ve anlamlandırmak da mümkün olmamıştır. Kalan ürünün hesabının hatalı yapıldığı zannedilmektedir. İlgili defterde konuyla ilgili bkz. BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.1b-2a, 3a-3b.
- 56 Vakıf on yedi ay içinde iki defa burçak satışı yapmıştır. Önce kilesi 30 akçeden on iki kile bir kase satılmış, daha sonra kalanı 40 akçeden verilmiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.2a.

<i>Mercimek</i>	<i>Nohud</i>	<i>Ades (Mercimek)</i>	<i>Bakla</i>
-	-	1	13
-	-	3	1
-	3	-	-
2	-	1	3
1	-	1	⁵⁷
-	3?	1	?
2	-	3	17
1	1	-	-
-	1	1	-
-	-	1	⁴³⁸
-	-	3	3
-	2	-	3
-	-	-	224
3	-	-	12
1	1	-	-
4	⁶¹	⁶⁰	⁵⁹

- 57 Tablo VI'da belirtildiği gibi vakıf on yedi aylık dönemde sadece Maruda'dan üç kile üç şinik bakla tahsil etmiştir. Ancak vakfın belirtilen dönemde sahip olduğu ürün miktarı kaydedilirken üç şinik hesaba katılmamış ve rakam okunmadığı için net olarak anlaşılabilen kase miktarı bakla tahsil edildiği belirtilmiştir ki burada da yine yanlış hesap yapıldığı düşünülmektedir. Nitekim vakfın elinde bulunan ürün miktarının toplamda on yedi kile olduğu bilgisi doğru olmakla birlikte hesap hatası yapıldığının göstergesidir. Zira önceden mevcut olduğu belirtilen on üç kile bir şinik bakla ile ilgili dönemde tahsil edilen üç kile üç şinik baklanın toplamı on yedi kiledir ki bu durumda üç şinik baklanın kaydının unutulduğu kesindir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.1b-2a, 3a.
- 58 Belirtilen dönemde vakıf, bakla satışını iki defa yapmıştır. Önce bir kile üç kase miktarı bakla, kilesi 40 akçeden satılmış, kalanın satışı da 49 akçeden yapılmıştır. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.2a.
- 59 Satış yapıldıktan sonra kalan bakla miktarı olarak kayda geçirilen kase hesabında yanlışlık olduğu düşünülmektedir.
- 60 İlgili defterde mercimek hem bu şekilde hem de ades olarak kaydedilmiştir. Ades olarak kaydedilen üründen on yedi aylık dönemde bir kile üç şinik satış yapıldığı belirtildiği halde bu satıştan elde edilen gelir verilmemiştir. Ayrıca satış sonrası kalan miktar da belirtilmemiş, bir kile bir şinik bir kase miktarı kalan ades, tablonun son satırında görüleceği üzere mevcut mercimek ile birleştirilmiştir. Ancak iki kile bir şinik olan mercimek ile kalan adesin toplam miktarı üç kile iki şinik bir kase olmalıyken muhtemelen hata yapılmış ve vakfın elinde üç kile bir şinik dört kase bulunduğu belirtilmiştir. Aslında bu tablodaki veriler vakfın ilgili dönemde Maruda'dan tahsil ettiği mercimek ve Virlanova/Virlaniç'ten aldığı ades miktarlarıyla da örtüşmemektedir. Tablo VI ve VII'de görüleceği üzere Maruda'dan dört kile dört şinik mercimek tahsil edilmiş, diğer köyden ise sadece iki kase ades alınmıştır fakat vakıf, nedeni tespit edilemeyen bir şekilde daha az miktar üzerinden muhasebesini yapmıştır. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.1b-2a, 3a, 3b.
- 61 Sadece Maruda'dan az miktar tahsil edilen nohut ile ilgili veriler de ilgili defterde sağlıklı değildir. Vakıf tarafından satış yapılan ürünlerden olduğu halde elde edilen gelir kaydedilmemiştir. Ayrıca satış sonrası kalan nohut miktarı artmış görünmektedir. Bu durum nedeniyle isabetli bir açıklama yapılmadığı gibi bilgilere şüphle yaklaşmak gerekir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.1b-2a, 3a.

İki vakıf köyden elde edilen ürünü, dolayısıyla vakfın elde ettiği geliri hatırla ihtiyaç fazlası olan miktarı gösteren tablo, kurumun darlık yaşamadığını anlatabilmek amacıyla düzenlenmiştir. Zira vakıf ihtiyacı oldukça rayiç üzerinden ürünün satışını yapmış, kalanı ambarında koruma altına almıştır. İlgili yerlerde işaret edildiği gibi vakfın durumunu değerlendirme imkanı sağlayan defterde türlü hesap hatası yapılmış olsa da muhasebesi yapılan yılın harcamaları karşılandıktan sonra ürünün artmış olması gerçeği, vakfın gelir sıkıntısı çekmediğinin net olarak delilidir.

Aşağıdaki tabloda yine iki köyden elde edilen vergilere toplu olarak yer verilmiş ayrıca diğer gayrimenkullerden sağlanan kira geliri de gösterilmiştir.

Tablo IX: 1 Muharrem 971-30 Cemâziyelevvel 972/21 Ağustos 1563-3 Ocak 1565 Döneminde İki Vakıf Köyden Tahsil Edilen Vergiler ve Gayrimenkul Gelirleri⁶²

<i>Vergilendirilen Nüfus ve Diğer Vergiler ile Gelirler</i>		<i>Nefer</i>	<i>Alınan Vergi (Akçe Olarak)</i>	<i>Gelir (Akçe Olarak)</i>
<i>Maruda/Karoye ile Virlanova/Virlaniç'in Yetişkin Nüfusu</i>	<i>Müslüman Nüfus</i>	<i>Çift</i>	21	462
		<i>Bennak</i>	8	88
	<i>Gayrimüslim Nüfus</i>	<i>İspence</i>	213	5.325
		<i>Duhân</i>	7	42
<i>Maruda/Karoye ile Virlanova/Virlaniç'den Elde Edilen</i>		<i>Hububat geliri</i>		<i>50.239</i> ⁶³

62 BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.2b.

63 Vakfın belirtilen dönemde satışını yaptığı hububattan elde ettiği toplam gelir -yani Tablo VIII'de yer alan değerler toplamı- 50.130 akçedir. Ashında az miktarda satıldığı halde geliri kaydedilmeyen mercimek ve nohut da hesaba katıldığında bu meblağ biraz daha artabilir fakat gelir, gerçekte buradaki kadar yüksek değildir. Muhtemelen yanlış hesaplanıp deftere fazla kaydedilmiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.1b-2a, 2b.

Maruda/Karoye ile Virvanova/Virvanıç'den Tahsil Edilen Diğer Vergiler	Resm-i dönüm-ü bağât	11.616 ⁶⁴	18.870
	Âdet-i ağnâm	1.347	
	Resm-i arûs	513 ⁶⁵	
	Âdet-i deştâni	55	
	Öşr-i piyâz	1.658	
	Öşr-i kelem	70	
	Öşr-i ...	45	
	Mukataa- yı zemîn-i yörükân	100	
	Resm-i ...	160	
	Bâc-ı seng-i âsiyâb	170	
	Resm-i âsiyâb	480 ⁶⁶	
	Resm-i ağıl	345	
	Resm-i otlak	42	
	Öşr-i sir	32	
	Resm-i kâh	530 ⁶⁷	
	Bâc-ı siyâh	400	
	Resm-i tapu- yu zemîn	560	
	Koru ...	305	
Öşr-i bostan	57		
Bâd-i hevâ	385		

64 İncelenen defterde, iki köyün gelirlerinin toplu olarak kaydedildiği dolayısıyla vakfın toplam gelirlerinin hesaplandığı bölümde bağlardan elde edilen gelirin 11.374 akçe olması gerekmektedir. Zira Maruda'dan 11.348 akçe, Virvanova/Virvanıç'ten de 26 akçe gelir kaydedilmiştir. Tabloya yansıtılan meblağ 242 akçe fazla olup yanlış hesaplandığı zannedilmektedir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.2b, 3a, 3b.

65 İki köyden tahsil edilen bu meblağ sözü edilen defterde 2 akçe eksik hesaplanmıştır. Maruda'dan 485 akçe, Virvanova/Virvanıç'ten de 30 akçe tahsil edildiğine göre toplamın 515 akçe olması gerekir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.2b, 3a, 3b.

66 İlgili defterden anlaşıldığına göre değirmen vergisi sadece Maruda'dan tahsil edilmiştir. Tablo VT'da görüleceği üzere bu meblağ 180 akçedir. Ancak gelirlerin toplu olarak kaydedildiği ilgili sayfaya 300 akçe fazla yazılmıştır. Bunun da hata sonucu olduğu düşünülmektedir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.2b, 3a.

67 Bu vergi Maruda'dan 410, diğer köyden de 60 olmak üzere toplam olarak 470 akçe tahsil edilmiştir. Fakat toplam gelirlerin kaydedildiği sayfaya muhtemelen yanlış hesaplandığı için 60 akçe fazladan yazılmıştır. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.2b, 3a, 3b.

<i>Vakfa Ait Gayrimenkullerden 1 Muharrem 971-30 Rebi'ülevvel 972/21 Ağustos 1563-5 Kasım 1564 Döneminde Elde Edilen</i>	<i>Bezîrhane ve dükkanların kira geliri</i>	<i>24.026</i>
<i>Toplam</i>		<i>98.957⁶⁸</i>

Bu tabloda sıralananlar aslında VI, VII ve VIII. tablolarda yer alan verilerin toplamı olup vakfın on yedi aylık gelirleridir. İki köyden sağlanan vergi gelirlerinin yanında vakfa kira getiren, sayı belirtilmeksizin *bezîrhane ve dekâkîn* biçiminde kaydedilen gayrimenkullerin varlığı da yine dikkat çekmektedir. Vakfın belirtilen dönemdeki geliri tablodaki meblağ olmakla birlikte kasasında, daha önceki yıl veya yıllardan kalmış olan 26.622 akçe nakit bulunduğu görülmektedir. Bundan dolayı ilgili deftere on yedi ayda elde edilen gelire birlikte 127.579⁶⁹ akçelik gelir kaydedilmiştir.⁷⁰ Sonuçta oldukça iyi geliri bulunan vakıf için bu meblağın, harcamalarına yeterli olup olmadığı aşağıda masrafları değerlendirildikten sonra ortaya çıkacaktır. Buna geçmeden önce çok detaylı hazırlanmış bu muhasebe kaydından dört yıl kadar sonrasına ait 976/1569 tarihli başka bir defteri incelemekte yarar vardır. Bu çalışmada son olarak değerlendirilen söz konusu defterde, köylerden başka tüm taşınmazlara ve sayılarına yer verilmiş, bunlardan elde edilen gelir de kaydedilmiştir.

68 Belirtilen dönemde vakfın gelirleri toplamı olarak kaydedilen bu değer, sözü edilen defterdeki meblağdır. İlgili yerlerde işaret edilerek açıklandığı üzere epeyce yanlış hesap yapılmıştır. Dolayısıyla bu toplam da hatalıdır. Buna rağmen tespit edilen diğer yanlışlar gibi bu meblağ da orijinali esas alınarak korunmuş ve olduğu gibi aktarılmıştır.

69 Vakfın belirtilen dönemde *asl-ı mâl* olarak kaydettiği bu meblağ da yanlış hesaplanmıştır. Muhasebesi yapılan döneme ait gelirlerin toplamı olan 98.957 akçe ile vakfın önceden sahip olduğu 26.622 akçe, 125.579 akçeye eşittir. İlgili deftere 2.000 akçe fazla kaydedilmiştir. Bkz. BOA, *T SMA*, d., nr.3520, vr.2b.

70 BOA, *T SMA*, d., nr.3520, vr.2b.

Aşağıdaki tablolarda öncelikle yine iki vakıf köyün vergi gelirleri gösterilmiştir.

Tablo X: Vakfa Ait Maruda/Karoye İsimli Köyün 13 Şaban 976⁷¹-?/31 Ocak 1569-? Döneminde Vergiye Tâbi Nüfusu ve Tahsil Edilmesi Muhtemel Vergileri⁷²

Vergilendirilen Nüfus ve Ürün Bilgileri ile Diğer Vergilendirilenler			Miktarı			Alınması Muhtemel Yıllık Vergi (Akçe Olarak)
			Nefer	Kile	Bâb	
Yetişkin Nüfus	Müslüman Nüfu	Çift	5			110
		Bennâk venim	21		251 ⁷³	
		Mücerred	24		144	
	Gayrimüslim Nüfus	Hâne	131			3.275
		Mücerred	42		1.050	
Elde Edilen Ürünün Türü		Buğday		560		14.000
		Arpa		120		1.560
		Çavdar		10		130
		Yulaf		20		260
		Mercimek		10		250
		Burçak		10		250
		Bakla		7		210

71 Defterin yazımına başlama tarihidir. Yazım işinin ne zaman bittiği kayıtlı değildir. Bkz. TADB, *EV d.*, nr.553, 19.04.2007 tarihli bilgi sayfası.

72 TADB, *EV d.*, nr.553, vr.36a. Bu defterdeki tabloya yansıtılan veriler, 1022/1613-1614 tarihli tahrir defterinin 913. sayfasında da mevcuttur. Her iki defterin düzenlendiği tarihler arasında kırk beş yıl kadar süre olduğu ve yaklaşık yarım asırlık dönemde hiç bir bilginin değişmediği göz önüne alındığında hatta tarafımızdan çalışılması planlanan bazı başka vakıflara ait verilerin de tamamen aynı olması nedeniyle ikinci defterin, Selanik Evkaf Defteri olarak da bilinen birincinin sureti olduğu kanaatini uyandırmıştır. Karşılaştırmak için bkz. BOA, *TD*, nr.723, s. 913. Tablolaştırılan Maruda Köyü'ne ait bu verilerin -bazı eksiklikler içermekle birlikte- transkripsiyonu için bkz. V. Turgut, *Yitirilen Mirasımız: Selanik Sancağı Vakıfları*, s. 29, 142.

73 İlgili defterde nim çift tasarruf ettikleri belirtilen yirmi bir nefer bennaktan alınan verginin hane başına 11 akçeden 231 akçe olması gerekir. Ancak yanlış hesaplanmış olmalı ki 20 akçe fazla kaydedilmiştir. Bkz. TADB, *EV d.*, nr.553, vr.36a; BOA, *TD*, nr.723, s. 913.

Diğer Vergiler		Bâc-ı Hamr				110
		Âsiyâb			16	480
		Âdet-i ağnâm				1.000
		Mahsûl-ü kâh				222
		Resm-i dönüm-ü bâğât				1.680
		Resm-i mâhî				35
		Resm-i seng-i âsiyâb				100
		Resm-i kışlak				300
		Resm-i ağıl				28
		Bid'at-i hanâzır ve bojik				120
		Niyâbet, resm-i arûs, deştânî ve tapu-yu zemîn				209
Çiftlikler	Çiftlik-i Yunus bin Nasuh					100
	Çiftlik-i Manastır-ı Simon Petre	Buğday	4		100	
		Arpa	4		52	
		Yulaf	3		39	
	Çiftlik-i Manastır-ı Ayapa ... öşr verir.	Buğday	7		175	
		Arpa	4		52	
Yulaf		3		39		
Resm-i duhân-ı Yörükân	Cemaat-i ...	Hâne	7			270
	Cemaat-i ...	Hâne	18			
	Cemaat-i Davudlu	Hâne	6			
	Cemaat-i ...	Hâne	8			
	Cemaat-i Kenanlu?	Hâne	6			
Toplam						26.600⁷⁴

74 Köyde yaşayan bennaklardan alınan verginin yukarıda izah edildiği gibi 20 akçe fazla hesaplanması köyün toplam gelirinin de hatalı olmasına neden olmuştur. Doğrusu 26.580 akçe olmalıdır.

Tablo XI: Vakfa Ait Vırlanova İsimli Köyün 13 Şaban 976-?/31 Ocak 1569-? Döneminde Vergiye Tâbi Nüfusu ve Tahsil Edilmesi Muhtemel Vergileri⁷⁵

<i>Vergilendirilen Nüfus ve Ürün Bilgileri ile Diğer Vergilendirilenler</i>		<i>Miktarı</i>		<i>Alınması Muhtemel Yıllık Vergi (Akçe Olarak)</i>
		<i>Nefer</i>	<i>Kile</i>	
<i>Müslüman Nüfus</i>	<i>Çift</i>	18		396
	<i>Bennâk</i>	7		84
	<i>Mücerred</i>	21		126
<i>Elde Edilen Ürünün Türü</i>	<i>Buğday</i>		46	1.150
	<i>Arpa</i>		4	52
	<i>Yulaf</i>		10	130
<i>Diğer Vergiler</i>	<i>Resm-i bâğât</i>			15
	<i>Âdet-i ağnâm</i>			230
	<i>Öşr-i penbe</i>			10
	<i>Resm-i bostan</i>			17
	<i>Niyâbet, resm-i arûs, deştâni ve tapu-yu zemîn</i>			150
<i>Toplam</i>				2.346⁷⁶

Tablo X'da yer alan bilgilerle ilgili bir kaç noktaya temas etmek gerekirse; tüm vergi geliri vakfa ait olan ve önemli miktarda gelir sağlamaya devam eden Maruda Köyü'nün hasılatındaki artış dikkat çekmektedir. Özellikle buğday ve arpa üretimindeki artışın, buna paralel olarak buğdaydan sağlanan gelirin vakfa yaptığı katkı küçümsenmeyecek düzeydedir. Köyde bulunan değirmenlerin çoğalmasında ürün artışının etkisinin olduğu zannedilmektedir. Burada söz edilmesi gereken bir

75 TADB, *EV d.*, nr.553, vr.52b; BOA, *TD*, nr.723, s. 946. Ayrıca bkz. V. Turgut, *Yitirilen Mirasımız: Selanik Sancağı Vakıfları*, s. 29, 149. V. Turgut tarafından kaleme alınan bu eserde belirtilen sayfalarda köyün adı *Vırlanova-Bahadırılı* biçiminde ifade edilmiştir ki doğru değildir. Zira orijinal defterlerde Bahadırılı ismi bulunmayıp *Kârî-i Vırlanova tâbî-i Selanik Vakf-ı Merhûm Yakub Paşa* biçiminde kaydedilmiştir. Bahadırılı daha doğrusu Karabahadırılı adı yukarıda bahsedildiği gibi Yahyalı Köyü'nün diğer adı olup Hamza oğlu Sinan Bey Vakfı'na aittir. Aynı hata yazarın diğer eserinde de tekrarlanmıştır. Bkz. V. Turgut, *Yitirilen Mirasımız: Balkanlarda Kurulan Osmanlı Vakıfları*, s. 169.

76 Burada belirtilen meblağ defterlerde kaydedilmiş olan toplam olup muhtemelen yanlış hesaplanmıştır. Doğrusunun 2.360 akçe olması gerekir.

husus da üç ayrı çiftliğin mevcudiyetidir ki bunlardan yetiştirdikleri ürün üzerinden vergi tahsil edildiği görülmektedir. Köyde yaşayan yürüklerin cemaatler halinde ayrıca kaydedildiği bu defterde, toplamda vergiye tâbi kırk beş neferin bulunduğu ve yine nefer başına 6 akçeden vergilendirildikleri belirtilmelidir.

Tablo XI'de değerlendirilen Vırlanova Köyü'ne ait verilerle ilgili olarak öncelikle, dört yıl önceki kayıtlara göre vergiye tâbi olan nüfustaki artıştan söz etmek gerekir. Dört yıl öncesinde yirmi bir çiftthane, sekiz bennak kayıtlıyken bu defa çiftthane ve bennak sayılarındaki azalma dikkat çekmekte fakat yirmi bir mücerred yazıldığı görülmektedir. Müslümanların yaşadığı köyde, nüfusla ilgili bilgilerin kısa sürede bu kadar farklılaşması pek makul ve açıklanabilir görünmemektedir. Bu nedenle defterlerdeki bilgilere şüpheyle bakılması ve ihtiyatlı olunması gerektiği özellikle vurgulanmalıdır.

Dikkat çeken bir başka husus yetiştirilen ürün üzerinden vergi olarak alınması muhtemel hububat miktarının dolayısıyla ziraatı yapılan ürünün azlığıdır. Aynı olarak tahsil edilecek olan buğday, arpa ve yulaf miktarının dört yıl öncesi rakamlarına kıyasla oldukça düşük olduğunu ifade etmek gerekir. Ancak bu defterin, son üç yılın hasılatının ortalamasını baz alarak oluşturulan tahrir defteri olduğu da unutmamalıdır. O dönemde üretimi etkileyen olumsuzlukların yaşanmış olması ihtimali göz ardı edilmemelidir. Fakat üretim hacmini büyük ölçüde azaltacak iklimsel değişikliklerin yaşanmadığı zannedilmektedir, zira Maruda Köyü'nde aynı dönemde üretim artışının dikkat çektiği yukarıda belirtilmiştir.

Son olarak tabloya yansımayan ancak değerlendirilen defterde yer alan bir bilgiye değinmek gerekir. O da Vırlanova'da bulunan ve Yanık Söğüd adıyla anılan bir mezranın köyün ekinliği olduğu bilgisidir. Köyün ortak kullanımında olduğu anlaşılan bu mezradan herhangi bir vergi tahsil edilmemiştir.⁷⁷

Yukarıda ifade edildiği gibi nasıl ve ne zaman vakfa dahil edildikleri bilinmeyen diğer gelir kaynakları da aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

77 TADB, *EV. d.*, nr.553, vr.52b; BOA, *TD*, nr.723, s. 946.

Tablo XII: 13 Şaban 976-?/31 Ocak 1569-? Döneminde Vakfa Ait Diğer Gayrimenkuller ve Gelirleri⁷⁸

<i>Akarât</i>	<i>Bâb</i>	<i>Kıt'a</i>	<i>Elde Edilen Gelir (Akçe Olarak)</i>
<i>Dükkanlar</i>	35		8.969
<i>Han</i>	82		7.776
<i>Hane</i>	2		264
<i>Debboy-ı Mahkeme-i şerif</i>			360
<i>Bezîrhane</i>			1.800
<i>Zemîn-i bostan</i>		2	1.810
<i>Toplam</i>			20.979

976/1569 yılının gelir kaynakları ve gelirleri hakkında fikir sahibi olmak için düzenlenen X, XI ve XII. tablolarla belirtilen gelirlerin yani iki köyün hasılatı ile diğer taşınmazların kiralaları toplamı 49.925 akçedir.⁷⁹ Dört yıl öncesinin toplam geliri ile karşılaştırıldığında bu meblağın epeyce eksik olduğu düşünülebilir. Ancak dört yıl öncesi verileri on yedi aylık döneme aittir. Ayrıca vakfın önceki yıllardan olan vakıf fazlası da genel toplama dahil edilmiştir. 976/1569 verilerini içeren defterin vakfın yıllık muhasebesine ait kayıtları barındırmadığı bir başka deyişle bu defterin sadece elde edilmesi umulan gelirleri kaydettiği unutulmamalıdır. Burada vurgulanması gereken ve önemli olan vakfın gelir kaynaklarının sayıca artmasıdır. Kurulduğu döneme göre akarâtın çoğalması vakfın iyi bir gelir düzeyine ve alım gücüne sahip olduğunu düşündürmektedir.

78 TADB, *EV. d.*, nr.553, vr.54b; BOA, *TD*, nr.723, s. 950. Ayrıca bkz. V. Turgut, *Yitirilen Mirasımız: Selanik Sancağı Vakıfları*, s. 29, 151. Belirtilen bu eserin 29. sayfasında gayrimenkullerden elde edilen toplam gelir, mahkeme deposundan gelen kira geliri hesaba katılmadığı için eksik hesaplanmış olup 20.619 akçe yazılmıştır. Doğrusu tabloda kaydedilen değerdir. Aynı hesap hatası yazarın diğer eserinde de mevcuttur. Bkz. V. Turgut, *Yitirilen Mirasımız: Balkanlarda Kurulan Osmanlı Vakıfları*, s. 169.

79 İlgili yılın gelirleri toplamı aslında 49.939 akçe olmalıdır. Yukarıda belirtildiği gibi evkaf defterinde Virlanova'ya ait gelirlerin toplamı 14 akçe eksik hesaplanmıştır. Doğru meblağ dikkate alındığında burada verilen değere ulaşılır. V. Turgut, *Yitirilen Mirasımız: Selanik Sancağı Vakıfları*, s. 29'da ve V. Turgut, *Yitirilen Mirasımız: Balkanlarda Kurulan Osmanlı Vakıfları*, s. 169'da taşınmazlardan elde edilen kira geliri eksik hesaplandığı için genel toplam da 49.565 akçe olarak verilmiştir ki doğru değildir.

b. Yakub Paşa Vakfı'nın Giderleri

Vakfın kuruluş amacı doğrultusunda hizmet vermeye devam edip etmediğini anlamaya yönelik olarak iki tahrir, iki de muhasebe defteri esas alınarak gelirleri hakkında bilgi aktarmak yukarıda bahsedildiği gibi yeterli değildir. Elde edilen gelirin masraflar için yeterli olup olmadığına da bakmak gerekir. Bu bakımdan yüzyılın ilk yarısıyla ikinci yarısına ait muhasebe defterlerinde yer alan vakfın harcamaları hakkında bilgi vererek durum değerlendirmesi yapmak uygun olacaktır.

Aşağıdaki tabloda belirtilen yılda vakıf adına yapılan tüm masraflar listelenmiştir.

Tablo XIII: Vakfın 1 Muharrem-29 Zilhicce 948/27 Nisan 1541-16 Nisan 1542 Dönemine Ait Bir Yıllık Giderleri⁸⁰

<i>Giderler</i>		<i>Satın Alınan Miktar</i>	<i>Ödenen Meblağ (Akçe Olarak)</i>	<i>Toplam (Akçe Olarak)</i>
Zaviye İçin Yapılan Harcamalar	Ekmek ve et için harcanan	-	24.360	41.390
	Revgan-ı sâde bedeli	17 kantar, ⁸¹ 10 vukıyye/ kıyye ⁸²	3.793	
	Bal bedeli	16,5 kantar, 7 kıyye	1.785	
	Pirinç bedeli	601 kile	9.212	
	... bedeli	-	1.690	
	Satın alınan kandillerin ücreti	-	550	

⁸⁰ BOA, TSM4, d., nr:8378, vr.1b-2a.

⁸¹ Ağırlık ölçüsü birimi olup diğer ölçü birimleri gibi yer, zaman ve tartılan şeyin cinsine göre değişiklik göstermiştir. Anadolu Selçukluları ve Osmanlılarda İstanbul kantarının ağırlığı, her biri 400 dirhemlik 44 okkaya eşit kabul edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Cengiz Kallek, "Kantar", TDVİA, c.24, İstanbul 2001, s. 317-320. Buna göre bir İstanbul kantarı 56,408 kg. değerindedir.

⁸² 400 dirheme eşit olan 1,282 kg. tutarındaki ağırlık ölçüsüdür. Arapça metinlerde genellikle de vakfiyelerde, eski kanun ve nizamlarda vukıyye olarak geçen sözcük, ukıyye, kıyye ve okka olarak da bilinir (Said Öztürk, Osmanlı Arşiv Belgelerinde Siyakat Yazısı ve Tarihi Gelişimi, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul 1996, s. 480; Ali Himmet Berki, İstılah ve Tâbirler, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara 1966, s. 32, 53).

Tamirat Masraflarıyla Diğer Harcamalar	Mutfağın tamirat masrafı		486	21.759⁸³
	Caminin onarım giderleri	-	971	
	Şadırvan ve su yollarının onarımına harcanan	-	164	
	Bezîrhanenin tamirâtı için harcanan	-	765	
	Dükkan tamiri için yapılan masraf	-	137	
	Saray, ahır, hane ve saray bostanı kapısı gibi vakfa ait bazı yerlerin tamirat giderleri	-	723	
	Fırın onarımı için harcanan	-	455	
	Vakfa ait hanelerden birinin tamirat masrafı	-	225	
	Şemhâne ile balıkçı dükkanının onarımına harcanan	-	6	
	Çörekçi dükkanının tamiratına yapılan harcama	-	38	
	Balıkçı dükkanlarının tamirine harcanan	-	202	
	Seyyid Ali odaları olarak kaydedilmiş olan vakfa ait bazı yerlerin tamiri için yapılan masraf	-	633	
	Mehmed odaları biçiminde kaydedilmiş olan bazı odaların onarımı için harcanan	-	4.175	
	Balaki odaları olarak kaydedilmiş olan bazı odaların tamir masrafı	-	85	
Bazı dükkanların tamiratına harcanan	-	64		
Ziyafet için yapılan masraf	-	499		
Bazı dükkanların kirası ile zemin mukataası olarak dokuz ay için ödenen	-	1.899		
Vakfiyeyi iki nüsha olarak yazdırma bedeli	-	300		
Satın alınan sandık bedeli	-	86		
... için cilt bedeli	-	37		
Hüccetler, ... muhasebe, muhızrlar vs. olarak kaydedilmiş olan çeşitli harcamalar	-	1.550		
Vakfa ilhak edildiğinden bahsedilen -muhtemelen vakıf için satın alınmış olan- Saraç Ali'nin hanesinin bedeli	-	6.800		
Buğday dövücünün ücreti	-	144		

83 Onarım masraflarıyla diğer giderlerin toplamı aslında 21.754 akçedir. Muhtemelen yanlış hesaplandığı için deftere beş akçe fazla olarak kaydedilmiştir.

	Kilerin onarımı	-	180	
	Satın alınan kiremit bedeli	11.300 adet	1.130	
Vakıf Çalışanlarının Maaşı	Tüm vakıf görevlilerine hizmetleri karşılığında ödenen		25.920	25.920
Toplam				89.069⁸⁴

İncelenen muhasebe kaydında bir yıl içinde yapılan tüm masraflara bakıldığında en fazla harcamanın imaret için olduğu görülmektedir. Zaviye imareti olarak hizmet vermeye devam ettiği anlaşılan kurumun ihtiyaçları için yapılan harcamalar en fazla yekunu oluşturmuştur. Vakıf çalışanlarına hizmetlerine karşılık ödenen ücretler ile gayrimenkullerle vakıf eserlerin tamir masrafları için harcanan meblağ da epeyce tutmuştur. Diğer masraflar olarak sınıflandırılan harcamaların içinde vakfa ait olmayan fakat vakıf tarafından kullanıldığı anlaşılan dükkanlar ve zemin için kira ödendiği tespit edilmiş ayrıca yeni bir gayrimenkul satın alınarak olağan giderlerin dışında harcama yapılmıştır.

Vakfın belirtilen yılın sonundaki mal varlığı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo XIV: Vakfın 1 Muharrem-29 Zilhicce 948/27 Nisan 1541-16 Nisan 1542 Dönemindeki Gelir-Gider Durumu ve Mal Varlığı⁸⁵

<i>Açıklama</i>	<i>Meblağ (Akçe Olarak)</i>	<i>Kile</i>
<i>İlgili yılda vakfın gelirleri toplamı</i>	409.607 ⁸⁶	

84 Vakfın ilgili yıla ait harcamalarının toplamı olarak deftere kaydedilmiş olan bu meblağ, yukarıda dikkat çekildiği üzere tamirat masrafları beş akçe fazla hesaplanıp yazıldığı için hatalıdır. Doğrusunun 89.064 akçe olması gerekir.

85 BOA, *T SMA*, d., nr.8378, vr.1b-2a.

86 Bkz. Tablo V.

<i>İlgili yılda vakfın giderleri toplamı</i>	89.069	
<i>İlgili yılın vakıf fazlası</i>	320.538	
<i>Vakfa ait paradan Hacı Mehmed zimmetinde olan</i>	1.350	
<i>Vakfa ait paradan Mustafa oğlu Sinan zimmetinde olan buğday bedeli</i>	1.000	
<i>İlgili yılda vakfın kasasındaki nakit</i>	318.188	
<i>Vakfın daha önceden ambarında bulunan buğday</i>		86
<i>İlgili yılda vakfın mutfakta kullandığı buğday</i>		71
<i>İlgili yılda vakfın tahsil ettiği buğday</i>		1.562
<i>İlgili yılın sonunda vakfın ambarında bulunan buğday</i>		1.577
<i>İlgili yılda vakfın ambarında bulunan arpa</i>		448
<i>İlgili yılda vakfın ambarında bulunan yulaf</i>		424

Görüldüğü üzere vakıf 948/1541-1542 yılını oldukça verimli geçirmiş, yıl sonunda 318.188 akçe nakdi kasasına dahil etmiştir. Ayrıca ihtiyaç halinde satılıp gelire dönüştürülmek üzere ambarına yüklü miktarda tahıl da depolamıştır. İhtiyaç fazlası olan paranın ve hububatın varlığı vakfın gelir bakımından oldukça iyi durumda bulunduğunun göstergesidir. Aynı zamanda iyi idare edildiğinin ve hizmetlerini de sürdürdüğünün önemli bir delilidir.

Vakfın masrafları karşılamada yeterli olup olmadığı konusunda fikir sahibi olabilmek için sadece tek bir muhasebe kaydına dayanarak hüküm vermenin yeterli olmayacağı düşüncesiyle yukarıda belirtildiği gibi gelirler bölümünde değerlendirilen ikinci muhasebe defterindeki veriler de incelenmiştir. Yüzyılın ikinci yarısına ait olan ve daha ayrıntılı hazırlanan bu defterde önce vakıf çalışanları ve onlara yapılan ödemeler tek tek kaydedilmiş, ardından cami için yapılan harcamalar yazılmış, daha sonra imarete alınanlar not edilmiş, en sonunda da çeşitli masraflar adı altında gider kalemleri belirtilmiştir.

Burada da önce vakıf görevlileriyle ilgili veriler sonra da diğer harcamalar için iki farklı tablo oluşturularak vakfın belirtilen tarihler arasındaki masrafları gösterilmiştir.

Tablo XV: 1 Muharrem 971-30 Cemâziyelevvel 972/21 Ağustos 1563-3 Ocak 1565 Döneminde Vakıf Çalışanları ve Aldıkları Ücretler⁸⁷

<i>Görevliler</i>	<i>Görevlinin Adı</i>	<i>Görevli Sayısı</i>	<i>Kişi Başına Ödenen Günlük Ücret (Akçe Olarak)</i>	<i>Durum Değerlendirmesi</i>
Mütevelli	Mustafa	1	10	Tevliyet görevinin o dönemde Selanik'teki İshak Paşa Vakfı'nın mütevellisi olan Mehmed Bey'e verilmesi halinde vakfi ihya edeceği belirtilmiştir.
Nâzır	-	1	1	Selanik kadısının vakfiyede kayıtlı olduğu üzere vakfa nezaret edeceği kaydedilmiştir.
Nâzır	Hafız Ahmed oğlu Halil	1	9	Bu görevliyle ilgili olarak; vakfiye harici olan ve gereksiz denilmiştir. Selanik kadısının nezaret için yeterli olacağı ifade edilmiştir.
İmam	Ebubekir	1	5	-
Hatib ve sermahfil	Abdülvahhab	1	5	-
Hafız	-	3	1	-
Cüzhân	-	10	1	-
Müezzin	İsa	1	3	-
Müezzin	Yakub	1	2	-
Kayım	-	1	3	-
Aşçı	Birinin adı Mehmed	2	2	-
Kâtib	Ali	1	4	Selanik câbîliğinin de bu görevi yerine getiren şahsa verilmesi uygun görülmüştür.

87 BOA, TSM4, d., nr.3520, vr.3b.

Câbî (Maruda Köyü için)	Abdullah	1	4	-
Câbî (Virvanova/ Virvaniç Köyü için)	Ali	1	2	Vakfiye harici görevlendirme denilmiş ve gereksiz bulunmuştur. Tek bir tahsildarın yani câbînin yeterli olacağı ifade edilmiştir.
Câbî (Selanik için)	Kenan	1	2	Gereksiz bulunmuştur. Günlük 4 akçe ile imaret kâtibi olan ve iş yükü fazla olmayan şahsın bu görevi de yerine getirmesi istenmiştir.
Kilerci	Mehmed	1	2	-
Mutfak işlerinin vekili	Ahmed	1	1	-
Vekilharç	Hasan	1	3	İmaret hizmetlilerinden birinin bu görevi yerine getirebileceği belirtilerek ayrıca birinin görevlendirilmesine gerek olmadığı ifade edilmiştir.
Zaviye ferraşı	-	1	2	-
Tamirci	Ahmed	1	2	“Asla hizmet eylemez” denilerek kaldırılması gerektiği belirtilmiştir.
...	Ali	1	1	-

Tabloya bakıldığında öncelikle dikkat çeken husus vakfiye dışı görevlendirmelerin olmasıdır. Vakfiyede yer almadığı halde fazladan görevli atanmış böylece vakıftan ücret alanların sayısı otuz üç kişiye ulaşmıştır. Vakfiyede ön görülen çalışan sayısı yirmi üç, bunlara ödenecek günlük ücret 48 akçe iken belirtilen dönemde görevli sayısının artmasıyla yevmiye de 30 akçe artarak 78 akçeye çıkmıştır. Bu durum muhasebe defterine yansımış ve vakfın tamir işlerinden sorumlu olan şahıs görevini yerine getirmediği için dört görevli de gereksiz bulunarak işlerine son verilmesi yönünde görüş bildirilmiştir. Görevlerine son verilmesi önerilen görevlilerden ikisi câbî olup sonradan vakfa dahil olan gelir kaynaklarıyla ilgili atandıkları

anlaşılmaktadır. Virlanova Köyü ve Selanik'teki dükkan, hane gibi çok sayıda gayrimenkul vakfa dahil edildiğinden bunların vergileriyle kiralarını tahsil etmek üzere birer tahsildar tayini aslında gereksiz gibi görünmemektedir. Muhtemelen tasarruf için görevli sayısının azaltılması yoluna gidilmiştir.

Vakfin on yedi aylık muhasebesini içeren defterde yukarıdaki tabloya yansıtılan görevlilere ödenen toplam ücret kaydedilmemiştir. Tarafımızdan yapılan hesaba göre tüm çalışanlara on yedi ayda 39.780 akçe ücret ödenmiştir.⁸⁸ Bu meblağ epeyce fazla olup aşağıdaki tabloda listelenen vakfin diğer giderleriyle karşılaştırıldığında tüm masrafların yarısından fazlasına tekabül etmektedir.

Aşağıda belirtilen dönemde diğer harcama kalemlerine yer verilmiştir.

Tablo XVI: Vakfin 1 Muharrem 971-30 Cemâziyelevvel 972/
21 Ağustos 1563-3 Ocak 1565 Dönemine Ait Masrafları⁸⁹

	<i>Giderler</i>	<i>Satın Alınan Miktar</i>	<i>Ödenen Meblağ (Akçe Olarak)</i>	<i>Toplam (Akçe Olarak)</i>
Cami İçin Yapılan Harcamalar	Mum bedeli	-	60	536 ⁹⁰
	Şem'-i revgan bedeli	-	181	
	Bal mumu bedeli	-	120	
	Kandillerin ... masrafı	-	60	
	... bedeli	-	6	
	Satın alınan kandillerin ücreti	-	63	
	Torba? bedeli	-	45	
	Kandiller için ... bedeli	-	6	
	Kur'an-ı Kerimler'in ciltlerini yenileme masrafı	-	15	

⁸⁸ Bir ay otuz gün hesabıyla on yedi ay beş yüz on gün demektir. Günlük 78 akçe ücret ödendiğine göre beş yüz on günde 39.780 akçe tutarında maaş verilmiştir.

⁸⁹ BOA, *T SMA*, d., nr.3520, vr.4a.

⁹⁰ Bu toplamın yine yanlış hesaplanarak 20 akçe eksik kaydedildiği saptanmıştır. Doğrusunun 556 akçe olması gerekir.

<i>İmarat İçin Yapılan Harcamalar</i>	Ekmek için harcanan	-	19.120 ⁹¹	<i>65.859⁹²</i>
	Et için harcanan	-	19.120 ⁹³	
	Odun bedeli	-	2.969	
	Revgan-ı sâde bedeli	62 kantar, 1 vukıyye/ kıyye	7.752	
	Bal bedeli	17 kantar, 19 kıyye	3.060	
	Pirinç bedeli	469 kile	6.636	
	Çorba için buğday bedeli	149 kile, bir şinik	5.960	
	Nohud bedeli	-	216	
	Tuz bedeli	-	374	
	Hamaliye ücreti	-	422	
	Aşure için yapılan masraf	-	200	
	Kapan resmi	-	35	
<i>Diğer Masraflar</i>	Misafirler için mum bedeli	-	60	
	Kayık bedeli	-	6	
	Balta bedeli	-	6	
	Kap-kacakların ... için harcanan	-	242	
	Su yolları için harcanan	-	130	
	Bal için gerekli tulum bedeli	-	50	
	Kilit bedeli	-	3	
	Küp bedeli	-	126	
	Buğday dövücüye ödenen ücret	-	785	
	Çeşitli masraflar	-	62	
	Kantarın tamiri? için harcanan	-	6	
	Zaviye için satın alınan torba? bedeli	-	100	
	Vakfa ait bazı yerlerin tamir masrafı	-	6.375	
	Sultan Bayezid Vakfi'na ödenen mukataa-yı zemin	-	1.877 ⁹⁵	
Toplam			76.285	

91 Ekmek için vakıf bütçesinden günlük 40 akçe harcanmıştır (BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.4a).

92 Bu toplam da hatalı olup doğrusunun 65.864 akçe olması gerekir.

93 Et için de günlük 40 akçe harcanmıştır (BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.4a).

94 Bu meblağın toplamında da yanlış yapıldığı anlaşılmaktadır. İlgili deftere 62 akçe fazla kaydedilmiştir. Doğrusunun 9.828 akçe olması gerekir.

95 Vakıf, zemin bedeli olarak Sultan Bayezid Vakfi'na aylık 110 akçeden on yedi aylık ödeme yaptığını kaydetmiştir (BOA, TSMA, d., nr.3520, vr.4a). Ancak yine hesapta yanlışlık yapılmış ve ilgili deftere 1.870 akçe yerine 7 akçe fazla yazılmıştır.

Tablodaki veriler incelendiğinde vakfın en fazla harcamayı 948/1541-1542 yılında olduğu gibi yine imaret için yaptığı görülmektedir. Caminin aydınlatılması için yapılan masraflar, bazı tamirat ödemeleri ve tabloda sıralanan tüm harcamalar çalışanlara verilen ücretle beraber vakfın belirtilen dönemdeki diğer giderlerini oluşturmaktadır. Sultan Bayezid Vakfı'na ödenen bedelden, şehirde bulunan bu vakfa ait zemin üzerinde Yakub Paşa Vakfı'nın gayrimenkullerinin bulunduğu, bu nedenle adı geçen vakfa zemin bedeli de ödediği anlaşılmaktadır.

Vakfın on yedi aylık dönem sonundaki mal varlığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo XVII: Vakfın 1 Muharrem 971-30 Cemâziyelevvel 972/21 Ağustos 1563-3 Ocak 1565 Dönemine Ait Gelir-Gider Durumu ve Mal Varlığı⁹⁶

<i>Açıklama</i>	<i>Meblağ (Akçe Olarak)</i>	<i>Kile</i>	<i>Şinik</i>	<i>Kase</i>
<i>İlgili dönemde vakfın gelirleri toplamı</i>	98.957 ⁹⁷			
<i>Önceki dönemden vakfın kasasında bulunan meblağ</i>	26.622			
<i>İlgili dönemde asl-ı mâl olarak kaydedilen toplam meblağ</i>	127.579			
<i>İlgili dönemde vakfın çalışanlarına ödenen</i>	39.780			
<i>İlgili dönemde vakfın diğer masrafları</i>	76.285			
<i>İlgili dönemde vakfın tüm giderleri toplamı</i>	116.065			
<i>İlgili dönem sonunda vakfın kasasındaki nakit</i>	11.514			
<i>İlgili dönem sonunda vakfın ambarında bulunan buğday</i>		535	1	3
<i>İlgili dönem sonunda vakfın ambarında bulunan arpa</i>		159	1	1
<i>İlgili dönem sonunda vakfın ambarında bulunan yulaf</i>		275	-	-

96 BOA, *TsMA*, d., nr.3520, vr.2a, 2b, 3b, 4a.

97 Bkz. Tablo IX.

<i>İlgili dönem sonunda vakfın ambarında bulunan pirinç</i>		257	-	1
<i>İlgili dönem sonunda vakfın ambarında bulunan burçak</i>		73	-	4
<i>İlgili dönem sonunda vakfın ambarında bulunan bakla</i>		12	-	2

Yukarıda ilgili yerlerde belirtildiği üzere çok sayıdaki hesap hatasına rağmen vakfın on yedi aylık zaman dilimini verimli geçirdiği ve yokluk çekmediği görülmektedir. Hatta 948/1541-1542 dönemindeki kadar olmasa bile muhasebe kaydının ait olduğu dönem vakıf fazlasıyla yani masraflardan sonra artan nakit ile kapattığı anlaşılmaktadır. Her ne kadar tabloya vakfın kasasındaki nakit olarak kaydedilen bu para, yanlış hesap nedeniyle doğru olmasa da sonuçta ihtiyaç halinde kullanılmak amacıyla belli bir birikimin mevcut olduğu ortadadır. Ayrıca gerektiği zaman satılmak amacıyla ambarda bulunan hububat, vakfın sermayesi olarak algılanmalıdır. Dolayısıyla vakfın sahip olduğu gelir kaynaklarından elde edilen gelirin mevcut veriler ışığında sürekli, düzenli ve ihtiyaçları karşılamada yeterli olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır.

Sonuç

Toplumsal ihtiyaçların karşılanması gayesiyle oluşturulan ve gündelik hayatın sürmesinde önemli katkıları olan vakıflar, hayırseverler tarafından topluma kazandırılmış, bu sayede mabetler, eğitim kurumları, tekkeler, zaviyeler, imaretler, darüşşifalar, çeşmeler ve bunun gibi eserler inşa edilerek kullanıma açılmıştır. Bu kurumların hizmetlerinin devamı için ayrıca kurucuları tarafından gelir akışını sağlayacak çeşitli menkul ve gayrimenkul bağışlanmıştır. Böylece her biri ayrı bir işletme niteliğinde olan ve idarelerine dair esasları vakfiyelerle açıklanan pek çok vakıf kurulmuş, Osmanlı coğrafyası imar edilirken toplumun ibadet, eğitim, yiyecek, su, yol, sağlık ve bunun gibi hayata dair ihtiyaçları bu tarz kurumlarla karşılanmıştır.

Söz konusu vakıflardan biri de II. Mehmed ve II. Bayezid devri devlet adamlarından olan Yakub Paşa tarafından Selanik'te hayata geçirilmiş, cami, zaviye, kütüphane, çeşme ve imaret vakıf kapsamında hizmet vermiştir.⁹⁸ Önceleri Bayır

98 Bazı araştırmacılar, paşanın sayılan vakıf eserlerinin yanında medrese yaptırdığını da belirtir. (Bkz. V. Dimitriadis, a.g.m., s. 100; E. Hekimoglou, a.g.m., s. 154; Meropi Anastasiadou, *Tanzimat Çağında Bir Osmanlı Şehri Selanik (1830-1912)*, çev. Işık Ergüden, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014, s. 67.) Oysa vakfiyede ne mektepten ne de medreseden bahsedilir.

Mahallesi olarak anılan, sonradan bu hayır kurumlarını toplumun hizmetine sunması nedeniyle bânîsinin adıyla anılmaya başlayan bu yerde yani Yakub Paşa Mahallesi'nde⁹⁹ vakıf, Osmanlı döneminin sonuna kadar varlığını devam ettirmiştir.

Paşa, hayrâtın hizmetinin daimi olması için gerekli olan geliri sağlamak amacıyla büyük bir köy ile bir ev bağışlamış ayrıca satılarak paraya çevrilmesi ve elde edilen parayla da gelir getirecek mülk alınması şartıyla çeşitli menkul vakfetmiştir. Vakfin sonradan gelir kaynakları artmış, vakfa aidiyetinin nasıl gerçekleştiği konusunda bilgi edinilemeyen başka bir köy ile kira ve zemin geliri olan çok sayıda gayrimenkul vakıf malı haline gelmiştir. Böylece iki köyün vergileriyle Selanik'teki Kaldırgöç, Abdullah Gazi, Timurtaş ve Yakub Paşa mahalleleri gibi çeşitli yerlerde bulunan taşınmazların geliri vakfin ihtiyaçlarının karşılanması için tahsis edilmiştir.¹⁰⁰

Vakfa ait kurumların varlığı ve hizmeti, gayrimenkullerin korunmasına ve gelir sağlamaya devam etmesine paralel olarak sürmüştür. Nitekim vakfin kurulduğu yüzyıldaki durumunun incelendiği ve gelir sıkıntısı yaşamadığı için kurumların kuruluş amacı doğrultusunda hizmet vermeye devam ettiği yukarıda anlatılmıştır. Hayrâtın XVI. yüzyıl sonrasına dair hikayesi bu çalışmanın kapsamı dışında olmakla birlikte vakıf hakkında verilerin bulunduğu XIX. yüzyıla ait muhasebe bilançoları gözden geçirilmiş, bu belge ve defterlerde gelir kaynaklarının kaydının bulunması, iki köyden ve taşınmazlardan sağlanan gelire düzenli olarak yer

Yakub Paşa belirtilen hayratın dışında eğitim kurumları inşa ettirmemiştir. Selanik'in Tarakçı Mahallesi sakinlerinden olan Mehmed Ağa, 23 Cemâziyelevvel 1088/24 Temmuz 1677 tarihinde tescil ettirdiği vakfiyesiyle Yakub Paşa Camii'nin avlusuna bir mektep yaptırmıştır. (Sözü edilen vakfiyenin transkripsiyonu için bkz. *Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları Vakfiyeler Yunanistan*, c.3, ss. 330-340; Vakfiyenin tıpkıbasımı için bkz. *Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları Vakfiyeler Yunanistan*, c.5, ss. 469-470.) Bu tarihten sonra mektep Yakub Paşa Vakfî'nin hayratından sayılmış olmalıdır. Aynı şekilde medresenin de sonradan başka bir hayırsever tarafından yaptırılarak vakfa dahil edildiği sanılmaktadır.

- 99 Ek II'de verilen Selanik krokisinde görüleceği üzere şehrin "Yukarı Kent" denilen kesiminde kuzey batıda yer alan mahallede, vakfin kuruluşundan yirmi yıl sonrasına ait 937/1530 tahririnde vergiye tâbi yirmi iki hane ve bir mücerredin yaşadığı belirtilmiş ayrıca yine mahallede ikamet eden ve vergiden muaf olan dört kişi kaydedilmiştir. Bunlardan biri imam, biri müezzîn olup diğer ikisi de *sâhib-i beravât* olarak gösterilmiştir (*167 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri (937/1530)*, s. 82).
- 100 Vakfin akarâtının kaydedildiği 6 Şaban 1199/14 Haziran 1785 tarihli bir defterde, o dönemde vakfa gelir sağlayan gayrimenkuller, buldukları yerler ve buralardan elde edilen gelirler listelenmiştir. Bkz. VGMA, VGM.Defer, nr:00779.00074, ss. 137-139. Fikir vermesi gaysiyle bu defterde yer alan bilgiler bir tablo halinde düzenlenerek Ek III'te gösterilmiştir.

verilmesi,¹⁰¹ vakıf mallarının büyük ölçüde korunduğunu dolayısıyla kurumların bu dönemde dahi faaliyette olduğunu göstermiştir.¹⁰² Vakfın uzun ömürlü olması aslında kuruluş amacının gereğidir. Zira tüm vakıf kurucular hayata geçirdikleri kurumlarını dünyada yaşam devam ettiği sürece hizmet sunması gayesiyle teşkilatlandırmışlardır. Ancak bu kurumlardan bazıları zamana yenik düşerek çeşitli nedenlerle zarara uğramışlardır. Yakub Paşa Vakfı'nın hayrâtı ve akarâtıyla birlikte XVI. yüzyıl başlarından itibaren varlığını koruması ve mahallelinin ihtiyaçlarını karşılamaya devam etmesi aslında iyi idare edildiğinin göstergesidir. Bu sonuca ulaşmayı sağlayan bilgiler makalede açıklanmakla beraber imaretin XIX. yüzyılda da işlevini sürdürmesi vakfın iyi yönetildiğinin anlaşılmasına yönelik daha önemli bir delildir. Çünkü imareti olan vakıflarda rastlanan durum, genellikle gelir yetersizliği nedeniyle kurumlar arasında öncelikli olarak imaretlerin zarar görmesi ve hizmet veremez hale gelmeleridir. Yakub Paşa Vakfı büyük olasılıkla gelir sıkıntısı yaşamadığı dolayısıyla mütevellileri tarafından iyi idare edildiği için imaret de diğer vakıf eserlerle beraber faaliyetine devam etmiştir. Paşanın vakfiyede yer alan, -vakıf bünyesindeki mevcut kurumların ihtiyaçları karşılandıktan sonra gelirin artması ve gelir durumunun müsait olması halinde- yemek pişirilerek dağıtılması yönündeki talebi bu şekilde karşılık bulmuş, imaretin zamanla *il'âm-ı fukarâ için* diğer kurumlardan daha fazla önemsendiği görülmüştür.

“Vakfın en değerlisi en çok ihtiyaç duyulan alanda yapılandır” anlayışı genellikle vakıf kuran yardımseverler tarafından önemsenmiş, küçük bir külliye görünümünde olduğu tahmin edilen Yakub Paşa hayrâtı da bu görüşün eseri olarak oluşturulmuş ve uzun yıllar mahalle sakinlerine hizmet vermiştir. Nitekim 1907 yılının Eylül ayına ait bir arşiv kaydında, vakıf çeşmenin su yollarının tamire muhtaç hale gelmesinden, bu nedenle mahalle sakinlerinin susuzluk çekmesinden bahsedilmesi ve halkı mağdur etmemek için bir an önce tamiratın yapılmasının gereğine dikkat çekilerek vakfın masrafı karşılayacak gelirin bulunduğunun belirtilmesi, mahal-

101 Vakfın muhasebe kayıtlarını içeren XIX. yüzyıla ait arşiv materyali için bkz. VGMA, BOA, EVMH, 01440.00326; 01440.00328; 01440.00358; 01440.00360; VGMA, EVZMT, 00078.00169, vr.1b; VGMA, *VGMDefter*, nr.02650.00006, s. 13; nr.02650.00040, s. 82; nr.02978.00009, s. 12; nr.02978.00050, s. 99; nr.05328.00007, s. 8; nr.05328.00061, s. 116; nr.05328.00100, s. 194.

102 Sözü edilen defterlere vakfın gayrimenkulleri genellikle sayı belirtmeksizin *icârât-ı akarât* veya *icârât-ı musakkafât* biçiminde kaydedilmiş ve elde edilen toplam gelir yazılmıştır. Bu nedenle gayrimenkullerin tamamının mevcut olup olmadığı tespit edilememiştir. Sadece vakfın kuruluşundan yaklaşık üç yüz yıl sonrasında ait 1227/1812-1813 yılının muhasebesinde iki köyün haricinde otuz yedi adet gelir getiren mülkten 63 kuruş kira alındığı ifade edilmiştir (VGMA, *VGMDefter*, nr.02978.00009, s.12).

leye su temin eden bu hizmetin önemini ve değerini göstermekte ayrıca yine gelir sıkıntısı yaşanmadığının anlaşılmasını sağlamaktadır.¹⁰³

Tüm bu verilere dayanarak ve son söz olarak; vakfa ait cami, zaviye, imaret ve çeşmenin vakfiyede yer alan şartlar çerçevesinde Osmanlı egemenliği boyunca faaliyetlerine devam ettiği belirtilmelidir. Ancak vakfın kurulduğu dönemde kurumlar arasında bulunan kütüphaneye ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamadığını ifade etmek gerekir. Aslında paşanın, o günün şartlarına göre büyük bir başarı olarak değerlendirilmesi gereken çok sayıdaki yazma eseri edinerek vakfetmesi oldukça önemli bir hizmettir. Genellikle mektep ve medresesi bulunan vakıflar için kitap bağışlandığı halde bu tarz eğitim kurumları vakıf kapsamında yer almamasına rağmen sunulan hizmet son derece değerlidir. Ne yazık ki vakfiye dışında hiç bir yerde kaydı olmayan bu zengin kütüphanenin akıbeti bilinmemektedir. İfade edilmeye çalışıldığı gibi oldukça işlevsel ve verimli olan Yakub Paşa hayrâtı, dört yüz yıl hizmetin ardından Selanik'te Osmanlı hakimiyetinin sona ermesiyle birlikte diğer vakıflar gibi kaderine terk edilmiştir. Cami kiliseye çevrilmiş ve Aziz Katari-ni'ye adanarak onun ismi verilmiştir.¹⁰⁴ Vakfa ait diğer kurumlar ise bugün mevcut değildir.

103 Bahsedilen belgede, su yollarının onarımı için gerekli olan meblağın 5.821 kuruş olduğu belirtilmiştir. Bkz. BOA, Yıldız Sadâret Resmî Maruzât (Y.A.RES), 150/27.

104 Kilisenin günümüzdeki fotoğrafı için bkz. Ek IV.

KAYNAKLAR

- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Tahrir Defteri (TD)*, nr.403, ss. 982, 1008-1010; nr.723, s. 913.
- BOA, *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSMA)*, d., nr.3520, vr.1b-4a; nr.8378, vr.1b-2a.
- BOA, Yıldız Sadâret Resmî Maruzât (Y.A.RES), 150/27.
- Tapu Arşiv Dairesi Başkanlığı (TADB), *Evkaf Defteri (EV.d.)*, nr.553, vr.36a.
- Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSMA), d., nr.7090.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA), *Vakfiye Defteri*, nr.740, ss. 305-312; nr.740, s. 313.
- VGMA, *VGMA Defter*, nr.632, ss. 482-483; nr.00779.00074, ss. 137-139; nr.02650.00006, s. 13; nr.02650.00040, s. 82; nr.02978.00009, s. 12; nr.02978.00050, s. 99; nr.05328.00007, s. 8; nr.05328.00061, s. 116; nr.05328.00100, s. 194.
- VGMA, Evkaf Zimmet Halifeliği (EV.ZMT), 00078.00169, vr.1b.
- VGMA, BOA, Evkaf Muhasebe Kalemi (EVMH), 01440.00326; 01440.00328; 01440.00358; 01440.00360.
- 167 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri (937/1530) Dizin ve Tıpkıbasım*, c.I, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Ankara 2003.
- Anastassiadou, Meropi, *Tanzimat Çağında Bir Osmanlı Şehri Selanik (1830-1912)*, çev. Işık Ergüden, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014.
- Anonim Tenvârîh-i Âl-i Osman -F. Giese Neşri-*, haz. Nihat Azamat, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1992.
- Âşık Mehmed, *Menâzirü'l-Avâlim*, haz. Mahmut Ak, c.III, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2007.
- Ayverdi, Ekrem Hakkı, *Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri Bulgaristan, Yunanistan, Arnavudluk*, c.IV, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını, İstanbul 1982.
- Balkanlar'da Osmanlı Vakıfları Vakfiyeler Yunanistan*, ed. Halit Eren, haz. Halit Eren-Mustafa Oğuz-Zekai Mete, c.3, 5, IRCICA Yayını, İstanbul 2017.
- Berki, Ali Himmet, *İstilah ve Tâbirler*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara 1966.

- Cezar, Mustafa, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, c.II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2010.
- Çağatay, Neşet, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Reayadan Alınan Vergi ve Resimler”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c.V, S.V (1947), ss. 483-511.
- Dimitriadis, Vassilis, “Via Egnatia Üzerindeki Vakıflar”, *Sol Kol Osmanlı Egemenliğinde Via Egnatia (1380-1699)*, ed. Elizabeth A. Zachariadou, çev. Özden Arıkan, Ela Güntekin, Tülin Altınova, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999, ss. 92-104.
- Emecen, Feridun, “Çift Resmî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (TDVİA)*, c. 8, İstanbul 1993, ss. 309-310.
- Erdoğan, Nevnihal, vd., *Kültür Köprüleri Selanik ve Kavala Bölgesindeki Osmanlı-Türk Mimari Mirası*, c.1, KÜV Yayınları, İstanbul 2016.
- Eyice, Semavi, “Yunanistan’da Türk Mimari Eserleri”, *İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası*, c. XI (1954), ss. 157-182. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/172673>. (Erişim Tarihi: 13.01.2019).
- Gençer, Ceylan İrem, *1840-1912 Yılları Arasında İzmir ve Selanik’teki Kentsel ve Mimari Değişim*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Aralık 2012, s. 337, (Basılmamış Doktora Tezi).
- Gökbilgin, M. Tayyib, *XV. ve XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası Vakıflar-Mülkler-Mukataalar*, İşaret Yayınları, İstanbul 2007.
- Hadîdî, *Tevârih-i Âl-i Osman (1299-1523)*, haz. Necdet Öztürk, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1991.
- Hekimoglou, Evangelos, “Some Notes on the Muslim Vakfs in Ottoman Thessaloniki (Selânîk)”, *Defteroloji Heath Lowry Armağanı Türklük Bilgisi Araştırmaları*, yay. Cemal Kafadar-Gönül A. Tekin, c.40 (Aralık 2013), ss. 151-168.
- Hoca Sadettin, *Tacü’t-Tevârih*, haz. İsmet Parmaksızoğlu, c. III, IV, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.
- İbn Kemâl, *Tevârih-i Âl-i Osmân VIII. Defter (Transkripsiyon)*, haz. Ahmet Uğur, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1997.

- İnalçık, Halil, “Osmanlılar’da Raiyyet Rüsûmu I”, *Bellekten*, c.XXIII, S. 92 (1959), ss. 575-610.
- Kallek, Cengiz, “Kantar”, *TDVİA*, c. 24, İstanbul 2001, ss. 317-320.
- Kiel, Machiel, “Selânik”, *TDVİA*, c. 36, İstanbul 2009, ss. 352-357.
- Köksal, Osman, “Osmanlı Sosyokültürel Hayatının Teneffüs ve Tenevvür Mekânları: Son Devir Selanik Tekkeleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Osmanlı Dönemi Balkanlar’da Gündelik Hayat*, ed. Zafer Gölen-Abidin Temizer, Gece Kitaplığı, Ankara 2018, ss. 99-128.
- Mazower, Mark, *Selanik Hayaletler Şehri Hıristiyanlar, Müslümanlar ve Yahudiler, 1430-1950*, çev. Gül Çağalı Güven, Alfa Basım Yayım, İstanbul 2013.
- Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, haz. Nuri Akbayan, c. 5, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.
- Oruç Beğ, *Oruç Beğ Tarihi*, haz. Atsız, Tercüman Yayını, İstanbul 1972.
- Öztürk, Said, *Osmanlı Arşiv Belgelerinde Siyakat Yazısı ve Tarihi Gelişimi*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul 1996.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, c.II, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevi, İstanbul 2004.
- Sahillioğlu, Halil, “Akçe”, *TDVİA*, c.2, İstanbul 1989, ss. 224-227.
- Sahillioğlu, Halil, “Dirhem”, *TDVİA*, c. 9, İstanbul 1994, ss. 368-371.
- Sarısakal, Baki, *Selanik Yakup Paşa Camisi*, <http://www.bakisarisakal.com/selanik-yakuppasacamisi.pdf>. (Erişim Tarihi: 12.01.2019).
- Tanman, M. Baha, “Yâkub Paşa Tekkesi”, *TDVİA*, c. 43, İstanbul 2013, ss. 285-286.
- Turgut, Vedat, *Yitirilen Mirasımız: Balkanlarda Kurulan Osmanlı Vakıfları (Fethinden XVI. Yüzyılın Sonlarına Kadar)*, Türk Dünyası Vakfı Yayınları, Eskişehir 2016.
- Turgut, Vedat, *Yitirilen Mirasımız: Selanik Sancağı Vakıfları (Fethinden XVI. Yüzyılın Sonlarına Kadar)*, Türk Dünyası Vakfı Yayınları, Eskişehir 2016.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, c. II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1994.
- Yılmaz, Fehmi, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Gökkuşbu Yayını, İstanbul 2010.

EKLER

Ek I: Yakub Paşa Camii'ne Ait Fotoğraflar¹⁰⁵

Selanik Yakup Paşa Camisi

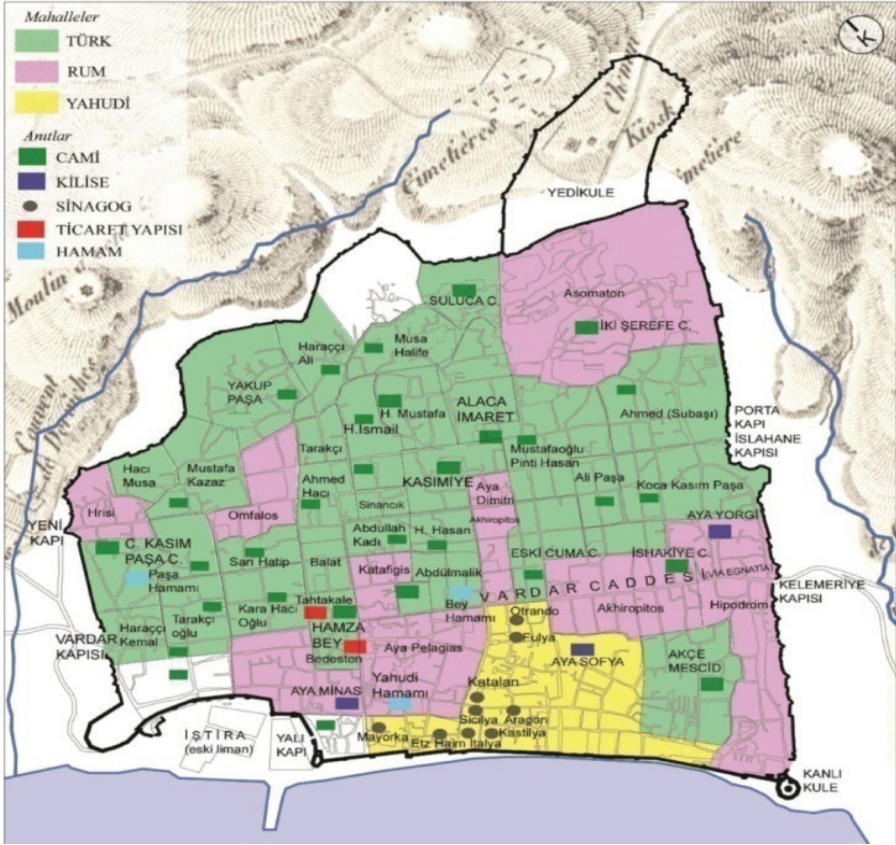

Selanik Yakup Paşa Camisi

105 Baki Sarısakal, *Selanik Yakup Paşa Camisi*, <http://www.bakisarisakal.com/selanikyakuppasacamisi.pdf>. (Erişim Tarihi: 12.01.2019).

Ek II: 1525 Yılında Selanik Mahalleleri¹⁰⁶

106 Ceylan İrem Gençler, *1840-1912 Yılları Arasında İzmir ve Selanik'teki Kentsel ve Mimari Değişim*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Aralık 2012, s. 337, (Basılmamış Doktora Tezi).

Ek III: 6 Şaban 1199/14 Haziran 1785 Tarihinde Vakfın Gayrimenkulleri ve Vakfa Sağladıkları Gelirleri¹⁰⁷

<i>Akarât</i>	<i>Adet</i>	<i>Bulunduğu Yer</i>	<i>Yıllık Kira Geliri (Akçe Olarak)</i>	<i>Yıllık Mukataayı zemin Geliri (Akçe Olarak)</i>
<i>Hane</i>	-	Küçük Pazar yakınında	840	
<i>Ev</i>	1 Bâb	Küçük Pazar yakınında	72	
<i>Ev</i>	1 Bâb	Küçük Pazar yakınında		120
<i>Ev</i>	1 Bâb	Küçük Pazar yakınında	862	
<i>Ev</i>	1 Bâb	Küçük Pazar yakınında	240	
<i>Berber dükkani</i>	1 Bâb			
<i>Bezîrhane</i>	1 Bâb	Vardar Kapısı yakınında	840	
<i>Otlukhane</i>	1 Bâb	Vardar Kapısı yakınında	160	
<i>Han</i>	1 Bâb	Vardar Kapısı yakınında	156	
<i>Talikaçı dükkani</i>	1 Bâb	Vardar Kapısı yakınında	72	
<i>Çuka Karhanesi</i>	-	Kaldrıgöç Mahallesi'nde	300	
<i>Burgazhane</i>	1 Bâb	Kaldrıgöç Mahallesi'nde	300	
<i>Ev</i>	1 Bâb	Abdullah Gazi Mahallesi'nde		80
<i>Ev</i>	1 Bâb	Abdullah Gazi Mahallesi'nde		60
<i>Ev</i>	1 Bâb	Abdullah Gazi Mahallesi'nde		240
<i>Havra</i>	1 Kıt'a	Abdullah Gazi Mahallesi'nde	180	
<i>Ev</i>	1 Bâb	Suretler? yakınında		120
<i>Ev</i>	1 Bâb	Suretler? yakınında		480
<i>Tüfekçi dükkani</i>	1 Bâb	Bey Hamamı yakınında	480	
<i>Dükkan</i>	1 Bâb	Bey Hamamı yakınında	120	
<i>Dükkan</i>	1 Bâb	Bey Hamamı yakınında	120	
<i>Saraç dükkani</i>	1 Bâb	Bey Hamamı yakınında	366	
<i>Hallaç dükkani</i>	1 Bâb	Sinekli Kahve yakınında	120	
<i>Ev</i>	1 Bâb	Cami-i Atik yakınında	60	
<i>Ev</i>	1 Bâb	Cami-i Atik yakınında		100
<i>Üst katında odası olan dükkani</i>	1 Bâb	Şamlı Hanı yakınında	95	
<i>Kasap dükkani</i>	1 Bâb	Tahtakale yakınında	192	
<i>Arabacı dükkani</i>	1 Bâb	Tahtakale yakınında	120	

107 VGMA, VGM.DeFTER, nr:00779.00074, ss. 137-139.

Meral Bayrak Ferlibaş

Kahveci dükkani	1 Bâb	Tahtakale yakınında	92	
Sagîr aşçı dükkani	1 Bâb	Tahtakale yakınında		60
Arabacı dükkani	1 Bâb	Tahtakale yakınında	240	
Kahveci dükkani	1 Bâb	Tahtakale yakınında	300	
Hurdacı dükkani	1 Bâb	Tahtakale yakınında	300	
Şekerci dükkani	1 Bâb	Büyük Pazar yakınında	480	
Fıçıcı dükkani	1 Bâb			
Bakkal dükkani	1 Bâb			
Camcı dükkani	1 Bâb			
Değirmen ahır	1 Bâb	Kazancılar başında		60
Ev	1 Bâb	Kazancılar başında		72
Mesci dükkani	1 Bâb	Kapan-ı dakik yakınında	150	
Boş arsa	-	Kapan-ı dakik yakınında Boyacılar içinde	50	
Ev	2 Bâb	Mermer Suretler yakınında	168	
Ev	1 Bâb	Mermer Suretler yakınında	120	
Ev	1 Bâb	Mermer Suretler yakınında	120	
Boş arsa	-	Timurtaş Mahallesi'nde	400	
Ev	1 Bâb	Yakub Paşa Mahallesi'nde		48
Ev	1 Bâb	Yakub Paşa Mahallesi'nde		69
Ev	1 Bâb	Yakub Paşa Mahallesi'nde		36
Ev	1 Bâb	Yakub Paşa Mahallesi'nde		60
Ev	1 Bâb	Yakub Paşa Mahallesi'nde		36
Ev	1 Bâb	Yakub Paşa Mahallesi'nde		48
Ev	1 Bâb	Yakub Paşa Mahallesi'nde		36
Ev	1 Bâb	Yakub Paşa Mahallesi'nde		60
Ev	1 Bâb	Yakub Paşa Mahallesi'nde		240
Ev	1 Bâb	Yakub Paşa Mahallesi'nde	210	
Toplam			10.352¹⁰⁸	

108 Belirtilen tarihte vakfin elde ettiği gelirlerin toplamı aslında 10.350 akçe olup deftere 2 akçe fazla kaydedilmiştir.

Ek IV: Aziz Katarini Kilisesi¹⁰⁹

109 Baki Sarısakal, *Selânik Yakup Paşa Camisi*, <http://www.bakisaridakal.com/selanikyakuppasacamisi.pdf>. (Erişim Tarihi: 12.01.2019).

